

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra asijských studií

BAKALÁRSKA DIPLOMOVÁ PRÁCA

Jazyk, sexuálne a rodové identity a queer menšiny v Japonsku

Language, Sexual and Gender Identities, and Queer Minorities in Japan

Kristína Černá

Vedúca diplomovej práce: Mgr. Halina Zawiszová, Ph.D.

Olomouc 2024

Prehlasujem, že som bakalársku diplomovú prácu vypracovala samostatne pod odborným dohľadom vedúcej diplomovej práce a iba s použitím uvedených prameňov a literatúry.

V Olomouci dňa..... Podpis.....

Anotácia

Autor:	Kristína Černá
Katedra a fakulta:	Katedra asijských štúdií, Filozofická fakulta
Názov práce:	Jazyk, sexuálne a rodové identity a queer menšiny v Japonsku
Vedúci práce:	Mgr. Halina Zawiszová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2024
Počet strán:	59
Počet znakov (vrátane medzier):	130 539
Počet použitých zdrojov:	65
Kľúčové slová:	heteronormativita, sexuálna a rodová identita, indexikalita, japončina, queer lingvistika, queer menšiny, <i>oné kotoba</i> , gejovia, lesby, transrodoví ľudia

Táto práca analyzuje a popisuje spôsoby, akými lesby, gejovia a transrodoví ľudia, ktorí sú rodení hovoriaci japončiny, vytvárajú prostredníctvom jazyka svoju sexuálnu a rodovú identitu. Prostredníctvom myšlienok queer lingvistiky sa zameriava na to, ako heteronormativita v role dominantnej ideológie v oblasti rodu a sexuality vplyva na jazykové správanie jednotlivcov a na to, ako ju spochybňujú alebo využívajú k vytváraniu rodových a/lebo sexuálnych identít. Pre uvedenie do diskurzu ohľadne queer menšín v Japonsku, prvá kapitola v skratke predstavuje niekoľko lokálnych termínov používaných na označenie homosexuálov a transrodových ľudí. Nasledujúca časť sa zameriava na to, ako sa heteronormativita odráža a reprodukuje v mainstreamových diskurzoch, akými sú médiá a politika. Zároveň popisuje to, ako sa heteronormatívny diskurz odráža a reprodukuje v japonskom jazyku prostredníctvom tzv. „ženského“ a „mužského“ jazyka. Posledná časť obsahuje rozbor jazykových stratégií, ktoré sú analyzované zameraním sa na využívanie indexikality lingvistických prostriedkov stereotypne spájaných s femininitou alebo maskulinitou, predovšetkým zámen prvej osoby, ktoré dopĺňajú zámená druhej osoby, interakčné partikuly, citoslovčia a iné pragmatické formy.

Na tomto mieste by som rada poďakovala vedúcej tejto práce Mgr. Haline Zawiszovej, Ph.D., za ochotu a čas, ktorý mi venovala pri konzultáciách. Tiež ďakujem za cenné rady, veľkú trpezlivosť a podporu.

Obsah

Úvod	6
1. Termíny pre označovanie queer ľudí	9
2. Dáta a metóda práce s dátami	11
2.1 Jednotlivé primárne výskumy	11
2.2 Metóda práce a prístup k dátam	16
3. Jazyk, identita a spoločnosť	18
3.1 Spoločenský diskurz a menšiny	18
3.2 Rodové a sexuálne normy v jazyku	21
4. Jazykové stratégie pri vytváraní rodovej a sexuálnej identity	23
4.1 Zámená prvej osoby jednotného čísla	23
4.1.1 Zámená stereotypne indexujúce femininitu	24
4.1.2 Zámená stereotypne indexujúce maskulinitu	32
4.2 Zámená druhej osoby jednotného čísla	42
4.3 Ostatné lingvistické prostriedky	45
4.3.1 Ostatné prostriedky stereotypne indexujúce femininitu	45
4.3.2 Ostatné prostriedky stereotypne indexujúce maskulinitu	48
Záver	51
Resumé	53
Bibliografia	54

Edičná poznámka

V tejto práci som pre zápis japonských slov, pseudonymov účastníkov výskumov a osôb pôsobiacich primárne v Japonsku zvolila slovenskú transkripciu. Výnimkou sú japonské mená autorov publikujúcich v angličtine, pre ktoré som zvolila pôvodnú anglickú transkripciu. Mená sú uvádzané v poradí meno – priezvisko, s výnimkou japonských, ktoré uvádzam podľa miestnej zvyklosti, teda priezvisko – meno. Cudzojazyčné priezviská autoriek neprechyľujem a v prípade, že uvádzam celé mená, skloňujem iba priezviská. Cudzojazyčné slová, s výnimkou slova „queer“, sú písané kurzívou.

Kde je potrebné, preklad či význam nasleduje v zátvorke za výrazom. Zároveň pre lepšiu možnosť dohľadania niektoré výrazy dopĺňam o japonské ekvivalenty. Pokiaľ nie je uvedené inak, preklady z japončiny sú moje vlastné. Ak to považujem za vhodné, používam pri vypisovaní slov rovnakého základu s odlišným rodom (napr. účastník*čka, bol*a, veselý*á) po vzore Langhammerovej et al. (2024) neutrálny rod, resp. rodovo inkluzívne vyjadrovanie. Tento spôsob zápisu používam prevažne v tvare mužský rod*ženský rod. Skratka „LGBT“ alebo termín „queer“ sú používané pred podstatnými menami vo funkcii modifikátorov aj napriek tomu, že takýto zápis nespĺňa normy spisovnej slovenčiny. Dôvodom je to, že takto sú používané vo verejnom diskurze aj v samotnej komunite. Keď v tejto práci hovorím o zámenách prvej a druhej osoby v japončine, vždy mám na mysli osobné zámená jednotného čísla.

Úvod

Cieľom tejto práce je analyzovať a popísať spôsoby, akými rodení hovoriaci japončiny, identifikujúci sa ako lesby, gejovia alebo transrodoví ľudia, vyjadrujú a vytvárajú prostredníctvom jazyka svoje sexuálne a rodové identity. Oproti prácam, ktoré sa zameriavajú na jednotlivé skupiny, spočíva hlavný prínos prístupu, ktorý v tejto práci uplatňujem, v tom, že na jednom mieste zhromažďuje poznatky o tom, ako rôzne skupiny hovoriacich používajú určité jazykové prostriedky k vytváraniu svojich identít v rôznych kontextoch, a akú majú motiváciu voliť dané jazykové stratégie. Tento prístup umožňuje vnímať identity ako rozmanité, dynamicky utvárané v kontexte a oscilujúce na viacerých škálach, ako sú rodová identita, sexuálna orientácia, spoločenská rola a podobne.

V práci vychádzam zo súčasného sociolingvistického prístupu k jazyku a identite a z myšlienok prezentovaných v queer lingvistike. Preto je vystavaná na myšlienke, že jazyk reflektuje a zároveň vytvára sociálne normy a ideológie prítomné v danej spoločnosti (Bucholtz a Hall 2005) a že marginalizované skupiny prostredníctvom rôznych jazykových stratégií môžu vzdorovať hegemónnym jazykovým normám tým, že ich používajú kreatívnym a nečakaným spôsobom (Motschenbacher 2011:151, vid' napr. aj Motschenbacher a Stegu 2013:522). V konkrétnych situačných kontextoch tak ľudia vytvárajú a interpretujú sociálne identity, pričom čerpajú z dostupných jazykových (a ďalších semiotických) prostriedkov, ktorých významy sú hovoriacim v jednotlivých spoločnostiach zrozumiteľné (Bucholtz a Hall 2005:588, Cameron a Kulick 2006:100, Cameron 2014:293, Milani 2010:119, Nakamura 2022:277). Identity, vrátane rodových a sexuálnych, sú preto vnímané ako fluidné a meniace sa.

Toto chápanie sa líši od esencialistických prístupov, ktoré vnímajú rod ako binárnu kategóriu zahŕňajúcu muža a ženu. Podobné vnímanie sa, predovšetkým v minulosti, odzrkadľovalo aj v lingvistických prácach. Jazykovedci v nich pristupovali k ženám a mužom ako k dvom homogénnym skupinám, ktorých jazykové správanie je odlišné, pretože vyplýva z ich odlišných sociálnych rolí a fyziológie.¹ Tieto ideológie o povahe rodových identít ako binárnych, stálych a nemenných využívali jazykovedci, ktorí spájali ženy s tzv. „ženským jazykom“ (*džoseigo*) a mužov s tzv. „mužským jazykom“ (*danseigo*) (Abe 2010:1–5).²

¹ Autorky, ktoré popisujú a kritizujú tento prístup sú napr. Yukawa a Saito 2004, Okamoto 2004, Abe 2010:1–5, Nakamura 2014 a Abe 2022.

² Problematiku „ženského“ a „mužského“ jazyka obsiahlo rieši vo svojej publikácii napr. Nakamura (2014), pričom sa primárne zameriava na popis ideologického diskurzu ohľadom „ženského jazyka“.

Mám za to, že tento prístup je v dnešnej dobe prekonaný, preto v tejto práci pristupujem k hovoriacim, ktorí svojim správaním nezapadajú do heteronormatívnych rámcov, z pohľadu queer lingvistiky, ktorá zastáva kritický prístup k diskurzívnemu formovaniu sexuálnych a rodových identít, „najmä ak [tieto potvrdzujú reprezentácie, ktoré sú] eticky pochybné, stereotypné, diskriminačné, stigmatizujúce alebo vylučujúce [určitých ľudí]“ (Motschenbacher 2022, vid' napr. aj Abe 2010:5–6). Tento prístup má za cieľ „dekonštrukciu [...] kategórií, rozloženie binárnej štruktúry, do ktorej je identita stavaná, a pochopenie spôsobu, akým je jazyk používaný k vytváraniu rôznorodých identít“ (Zottola 2018:53, vid' napr. aj Motschenbacher 2011:151, Motschenbacher a Stegu 2013:522).

Na základe toho, že v Japonsku nie sú lesbám a gejom garantované rovnaké občianske práva ako zvyšku populácie (Kazama 2020, Itakura 2023),³ a toho, že úradná zmena pohlavia je podmienená nutnosťou podstúpiť operáciu pohlavných orgánov a kastráciou (Dale 2020:62, Abe 2010:7), pristupujem k týmto ľuďom ako k sexuálnym a rodovým menšinám. To, že dominantným diskurzom v Japonsku je heteronormativita, je taktiež zrejmé aj z odborných prác, ktoré sa situácií ľudí s homosexuálnou orientáciou a transrodových ľudí venujú (vid' napr. Kazama 2020, Ho 2022, Itakura 2023).

Heteronormativita označuje „diskurzívnu konštrukciu určitých foriem heterosexuality ako prirodzených, normálnych alebo preferovaných“ (Motschenbacher a Stegu 2013:520). Tento systém uprednostňuje monogamný vzťah muža a ženy, ktorí sú cisrodoví, zosobášení, podieľajú sa na sexuálnej reprodukcii a plnia vo vzťahu konvenčné, resp. „tradičné“, rodové roly, založené na patriarchálnom zriadení spoločnosti (Cameron a Kulick 2006:165). Identity, ktoré sú nekonformné k tomuto ideálu, potom nazývame „queer“ (po japonsky *kuia*).

Výskumov, ktoré analyzujú jazykové správanie queer ľudí v Japonsku, je stále pomerne málo. Utváraním identít lesbičiek sa zaoberajú napr. Abe (2004, 2010) a Maree (Lunsing a Maree 2004). Identitám transrodových ľudí sa venuje napr. Abe (2010, 2020 2022). Tzv. *oné kotoba*, doslova „reč staršej sestry“, t. j. jazykový štýl, ktorý je často spájaný s gejmami a *drag queens* (tzv. *oné kjara*), a vytváranie identít gejom skúma napr. Lunsing (Lunsing a Maree 2004), Abe (2010), Maree (2020) a Itakura (2023).

Okrem toho existujú aj práce ako napr. Furukawova, publikovaná v roku 2023, ktorá sa zasa zameriava na rolu a vplyv rodiny v živote dvoch japonských tvorcov obsahu na platforme Youtube, ktorí sa identifikujú ako gejovia, a na ich spôsoby spochybňovania „hegemónnych

³ Napríklad v čase písania tejto práce v Japonsku stále nie sú legalizované sobáše párov rovnakého pohlavia (Khalil 2023), i keď k 28. júnu 2023 bolo v 328 samosprávach z celkového počtu 1724 (e-Stat 2023) zavedené úradné partnerstvo (Nijiuro Diversity 2023).

maskulinít“ v japonskej spoločnosti. Ďalej práca Miyazaki (2023), ktorá analyzuje praktiku *džosó*, populárnu na japonských vysokých školách praktikovanú formou súťaží, tzv. *džosó kontesuto* alebo skrátené *džosó/o kon*, kedy sa muži z rôznych dôvodov stavajú do spoločenskej role ženy tým, ako sa obliekajú, správajú a používajú jazyk. Ho (2024) skúma významy kategórií *toransudžendá* (v angličtine *transgender*), *džosó* a *otoko no ko* („chlapec“ alebo „mužská dcéra“) používaných v podnikaní orientovanom na *džosó*, tzv. *džosó gjókai*, čo sú napr. bary, kluby, podujatia, salóny a iné podniky. Zároveň skúma ako tieto kategórie vplyvajú na každodenný život transrodových ľudí a na inštitucionalizáciu *seidóicusei šógai* (z anglického termínu *gender identity disorder*, skrátené *GID*, po slovensky „porucha rodovej identity“), čo je „v Japonsku najčastejšie používaný termín pre označovanie transrodových ľudí“ (Abe 2022, viď napr. Dale 2012, cit. v Ho 2022:804).

Táto práca sa skladá zo štyroch kapitol. V prvej kapitole si predstavíme termíny používané k označovaniu queer ľudí v Japonsku, nakoľko sa s nimi v práci bude čitateľ ďalej stretávať. V druhej kapitole predstavím jednotlivé primárne výskumy, z ktorých preberám dáta, a následne to, ako s nimi pracujem.

V tretej kapitole prostredníctvom popisu príkladov mediálneho a politického diskurzu ohľadne sexuálnych a rodových minorít v Japonsku a niekoľkých anekdotických príkladov toho, ako niektorí queer hovoriaci cítia povinnosť plniť normatívne očakávania svojej rodiny, opisujem, ako je v určitých spoločenských diskurzoch reflektovaná heteronormativita. Následne sa zaoberám teoretickou rovinou toho, ako sú spoločenské normy ohľadom rodu a sexuality reflektované v jazyku.

Štvrtá kapitola prakticky nadväzuje na teoretické poznatky predstavené v tretej kapitole a primárne prostredníctvom rozboru zámen prvej osoby, doplnených o zámená druhej osoby, interakčné partikule a ostatné pragmatické formy, sa venuje tomu, ako queer ľudia používajú jazyk k vytváraniu rodovej a sexuálnej identity v konkrétnych kontextoch. Zároveň sa zameriava na to, ako niektoré jazykové stratégie môžu prispievať k budovaniu vzťahov medzi queer hovoriacimi a ako môžu byť využívané k vzdorovaniu proti heteronormatívnemu diskurzu. Pri rozbere venujem pozornosť primárne verbálnym prostriedkom a okrajovo aj suprasegmentálnym javom, ako je intonácia.

1. Termíny pre označovanie queer ľudí

Ako už bolo uvedené, queer osoby, ktorými sa v tejto práci zaoberám, sú lesby, gejovia a transrodoví ľudia. Termíny, ktoré sa používajú pre označenie týchto menšín v Japonsku, majú špecifické konotácie, a preto si tie, ktoré sa používajú najčastejšie, v krátkosti predstavíme.

V japončine sa k lesbám referuje pojmami *rezubian* (z anglického *lesbian*) alebo skrátene *bian* či *rezu*, pričom každá z týchto variant má trochu iné citové zafarbenie. „[M]noho [žien] preferuje identifikovať sa ako *bian*“, pretože *rezu* má negatívne konotácie, podobné hanlivému označeniu *dyke* v angličtine (Wallace 2020:220), t. j. označeniu pre lesbu, ktorej vizáž a správanie je stereotypne považované za maskulínne (OED 2024).

Onabe je termín, ktorý sa používa pre označenie „maskulínnej ženy“ (Wallace 2020:219–220). Pôvodne bol odvodený od preferovanej role behom lesbického sexuálneho styku (Sugiura 2008). Avšak tieto osoby sa často stavajú do spoločenskej role muža, preto sa dajú považovať za transrodové (viď napr. Abe 2004:208, 2010:37, Miyazaki 2004:264, Wallace 2020:220). Termín *onabe* sa skladá zo zdvorilostného prefixu *o-* a výrazu *nabe*, ktorý môžeme preložiť ako „hrniec/panvica“ (Abe 2010:11). Tento kuchynský riad je používaný na varenie zeleniny a mäsa, ktoré sú v japonskej kuchyni považované za prílohu (Abe 2010:11).

Okama je protipól k termínu *onabe*, a označuje „efeminínnych gejov“ (Abe 2010:10–13). Tento termín takisto obsahuje zdvorilostný prefix *o-*, avšak napojený na výraz *kama*, ktorý môžeme preložiť ako „ryžový hrniec“, pričom ryža je v japonskej kuchyni považovaná za hlavné jedlo (Abe 2010:11). Osoby identifikujúce sa ako *okama* môžu byť takisto vnímané ako transrodové (viď napr. Miyazaki 2004:264). Tento termín môže mať hanlivé konotácie, ak ho človek nepoužíva ako autoreferenciu (Maree a Lunsing 2004:95, Abe 2010:6–7). Niektorí gejovia sa snažia tomuto označeniu vyhýbať práve pre jeho negatívne konotácie. Takýto muži väčšinou preferujú označenie *gei* (z anglického slova *gay*) (Lunsing a Maree 2004:94–96) alebo všeobecný termín pre homosexuálne orientovaných ľudí, po japonsky – *dóseiaiša*. Na rozdiel od angličtiny, termíny *gei* a *homo* (z anglického *homosexual*) sú v Japonsku používané iba pre označovanie mužských homosexuálov (Abe 2010:11).

Podľa Abe (2010:11–12) etymológia pojmov *okama* a *onabe*, ktorá z *okama* robí „hlavných“ a z *onabe* „vedľajšie“, a fakt, že k homosexuálnym ženám existuje menej referenčných termínov, ako k homosexuálnym mužom, odzrkadľujú a zároveň vytvárajú realitu toho, že v japonskej spoločnosti je viditeľnejšia mužská homosexualita, ktorá má zároveň aj viacej pozornosti, zatiaľ čo ženská ostáva aj v tomto smere marginalizovaná.

Njú háfu (z anglického *new half*, doslova „nová polovica“) je označenie najmä pre transrodové ženy v zábavnom priemysle (Abe 2022). Často pracujú v baroch, v ktorých môžu poskytovať aj rôzne služby erotického charakteru (Ho 2024:98). Termín vychádza z myšlienky, že títo ľudia sú na polovicu ženy a na polovicu muži, resp. že čiastočne podstúpili operáciu pohlavných orgánov (Ho 2024:98). Zatiaľ čo slovo *háfu* (*half*, „polovica“) „je tradične používané pre označenie človeka so zmiešaným etnickým alebo národným pôvodom“ (Abe 2010:12), modifikácia výrazom *njú* (*new*, „nový“) má naznačovať, že ide o nový spôsob používania tohto termínu (Frühstück 2022:121).

Už spomínaný termín *seidōicusei šógai* (GID) je v skutočnosti medicínska diagnóza potrebná pre operatívnu zmenu pohlavných orgánov, ktorá je podmienkou pre povolenie k úradnej zmene rodu v japonskom rodinnom registri *koseki* (Abe 2022). Avšak niektorí ľudia sa identifikujú ako GID aj v prípadoch, kedy nechcú podstúpiť operáciu pohlavných orgánov (Ho 2023:39). „V závislosti od jednotlivca“ teda môžeme týmto termínom označovať sociálnu identitu aj zdravotný stav. (Ho 2024:98–99). Podľa Ho (2023:39) je v USA termín GID vnímaný kontroverzne pre jeho patologické konotácie, a preto bol nahradený pojmom *gender dysphoria* „rodová dysfória“, zatiaľ čo v Japonsku je prijateľný a jednotlivci sa s ním často sami identifikujú radšej ako s termínom *toransudžendá* (z anglického *transgender*). Tieto termíny, rovnako ako *onabe* a *okama*, reflektujú a utvárajú vnímanie týchto queer identít v spoločnosti. *Njú háfu* sú vnímaní ako osoby niekde uprostred mužského a ženského pohlavia/rodu, zatiaľ čo *seidōicusei šógai* je vnímaný ako medicínsky problém, ktorý má byť „napravený alebo upravený“ (Abe 2010:7), najčastejšie operáciou.

Niektorí odborníci a aktivisti považujú termín *toransudžendá* za prostriedok vzdoru proti prevládajúcemu vnímaniu transrodových identít, ktoré ich patologizuje, resp. diskurzu ohľadne GID (Ho 2024:98). Termín *toransudžendá*, na rozdiel od GID, „môže potenciálne zahŕňať rôzne formy [transrodovosti], vrátane *džosó*, *njú háfu*, *okama*“ a *onabe*, avšak tento termín sa v každodennej komunikácii používa len zriedkavo (Ho 2024:98).⁴

⁴ Abe (2020) vo svojej práci hovorí aj o iných termínoch používaných pre označovanie transrodových ľudí. Zároveň pomerne komplexne opisuje na individuálnych prípadoch, ako tieto kategórie a identifikáciu s nimi vnímajú konkrétni transrodoví ľudia.

2. Dáta a metóda práce s dátami

Prvá časť tejto kapitoly bude venovaná detailnému popisu jednotlivých primárnych výskumov, s ktorými pracujem v štvrtej kapitole. Jedná sa o výskumy sociolingvistik a antropologičiek Abe Hideko a Claire Maree a antropológov Wim Lunsinga a Itakuru Kyohei. Druhá časť je venovaná popisu postupu, ktorý uplatňujem pri rozbere, a tomu, ako pracujem s dátami.

2.1 Jednotlivé primárne výskumy

Výskumy, s ktorými pracujem, boli realizované etnografickou metódou, ktorá je vhodná k zabezpečeniu vysokej kontextovosti dát (Besnier a Philips 2014:127). Tieto výskumy pristupujú k identitám vytváraným prostredníctvom jazyka ako k fluidným a meniacim sa. Prostredníctvom jazykových prostriedkov, ktoré hovoriaci používajú, analyzujú, ako jednotlivci, identifikujúci sa ako lesby, gejovia a transrodové osoby, používajú jazyk k vytváraniu rodových a sexuálnych identít, ale aj to, ako používajú jazyk k vyjadrovaniu solidarity či vytváraniu komunity. Keďže v japončine zvyčajne hovoriaci vo formálnom kontexte nevytvárajú rodové či sexuálne identity, prezentované dáta pochádzajú z poloformálnych alebo neformálnych prejavov.

Ako prvú uvádzam štúdiu založenú na výskume v lesbických baroch od Abe Hideko. Bola publikovaná ako kapitola v dvoch rôznych publikáciách, konkrétne v knihe *Japanese Language, Gender, and Ideology: Cultural Models and Real People* ako kapitola „Lesbian Bar Talk in Shinjuku, Tokyo“ (Abe 2004) a v knihe *Queer Japanese* ako kapitola „Lesbian Bar Talk“ (Abe 2010), pričom obsah jednotlivých prác je takmer úplne totožný, preto k nim v práci odkazujem zameniteľne.

Výskum sa, prostredníctvom analýzy výrokov a výpovedí, ktoré Abe zaznamenávala v baroch, zaoberá vytváraním rodových a sexuálnych identít v prostredí lesbických barov. Všetky ženy, s ktorými boli vedené rozhovory, o výskume vedeli. Abe pozorovala a dokumentovala rozhovory medzi ženami v baroch a výpovede žien, s ktorými sama robila rozhovory na tému pohlavia a sexuality. V práci analyzuje jazykové správanie týchto lesbiiek zameraním sa predovšetkým na „jazykové prostriedky stereotypne spájané s mužmi“, pričom sa zameriava na zámená prvej a druhej osoby, interakčné partikuly, citoslovčia a iné pragmatické formy spájané s maskulinitou alebo femininitou (Abe 2004:218).

Výskum realizovala medzi septembrom 1999 a júnom 2000 v dvanástich z celkového počtu trinástich lesbických baroch v tokijskej štvrti Šindžuku Ničóme, ktorá je známa tým, že sa tam nachádza veľké množstvo barov pre homosexuálov⁵. Lesbické bary sa líšili tým, na akú klientelu, resp. akú sociálnu vrstvu lesieb, sa zameriavali. „Deväť z trinástich barov prijímali iba ženy, vrátane heterosexuálnych *onabe* a *njú háfu*“ a niektoré prijímali „aj gejov, ktorí boli priatelia zákazníčok alebo zamestnankyň“ (Abe 2004:208, 210). Avšak Abe s týmto typom informácií vo svojej práci ďalej neoperuje.

Vzhľadom k vertikálnej hierarchii sociálnych vzťahov v Japonsku, kedy spoločensky nižšie postavená alebo mladšia osoba má voči protistrane používať zdvorilý štýl (vid' napr. Nagata 2022), Abe upozorňuje na používanie zdvorilosti v rozhovoroch medzi zamestnankyňami a zákazníčkami. Zamestnankyne voči zákazníčkam používali dôverný jazykový štýl aj keď zákazníci pokračovali v používaní zdvorilého štýlu, čo autorka vysvetľuje tak, že zamestnankyne sa takto snažia vytvoriť v bare priateľskú atmosféru.

Kvôli zachovaniu súkromia Abe zaznamenávala rozhovory formou poznámok, nie audionahrávok. Niektoré bary navštívila iba raz, v iných strávila viac času. Bary navštevovala „takmer každý týždeň, pričom v každom strávila minimálne dve až tri hodiny ako zákazníčka a výskumníčka“ (Abe 2004:208). So zamestnankyňami komunikovala aj prostredníctvom e-mailu. Celkový počet účastníčok participujúcich vo výskume neuvádza.

Okrem rozhovorov a poznámok Abe použila dáta aj z úryvku článku z panelovej diskusie časopisu pre bisexuálov*ky a lesby *Anise*. Diskusia prebiehala medzi šiestimi ľuďmi: dvaja z týchto ľudí sa identifikovali ako transrodoví muži, dve*dvaja ako *onabe* a dve ako lesby (Abe 2004:213). Abe sa zaoberá najmä kontrastom v používaní autoreferenčných prostriedkov medzi ženami, ktoré sa identifikujú ako lesby, a osobami, ktoré sa identifikujú ako *onabe*. Ďalej čerpala z rozhovorov v časopise *Marumaru*, ktorý čitateľom predstavuje bary, väčšinou tie, ktoré sú na Šindžuku, so štyrmi majiteľkami/manažérkami lesbických barov, ktoré sa vyjadrujú k tomu, ako vnímajú lesbickú identitu, a to aj v kontraste k *onabe* a heterosexuálnym ženám (Abe 2004:218–219).

Výskum Maree bol takisto publikovaný v anglickom jazyku v dvoch rôznych knihách, ale v každej v inej forme. Prvýkrát bol uverejnený v knihe *Japanese Language, Gender, and Ideology: Cultural Models and Real People*, pod názvom „Shifting Speakers: Negotiating Reference in Relation to Sexuality and Gender“ (Lunsing a Maree 2004) a druhýkrát v knihe

⁵ Barov pre gejov sa tu v tej dobe nachádzalo cez 200, oproti tomu pre lesby iba 13 (Abe 2004:208, Abe 2010:36–37).

AsiaPacifiQueer : rethinking genders and sexualities ako kapitola „Grrrl-queens *Onē-kotoba* and the Negotiation of Heterosexist Gender Language Norms and Lesbo(homo)phobic Stereotypes in Japanese“ (Maree 2008). Práce vychádzajú z rovnakého výskumu, pričom v každej z nich Maree venuje primárnu pozornosť niečomu inému. Na práci z roku 2004 sa Maree autorsky podieľala spolu s Lunsingom, avšak ich výskumy boli prezentované v oddelených podkapitolách, a preto pracujem iba s časťou, ktorá obsahovala výskum Maree, teda „Negotiating compulsory heterosexist gender and language: A lesbian’s personal history of discourse“ (Lunsing a Maree 2004).

Čo sa týka samotného výskumu Maree, bol realizovaný v roku 1998 prostredníctvom voľného rozhovoru na tému „jazyk a sexualita“, ktorú zvolila výskumníčka, behom panelovej diskusie medzi siedmymi účastníkmi, vrátane Maree, z ktorých sa šesť identifikovalo ako lesby a jeden ako gej. Diskusia bola nahrávaná na audiozáznam a trvala dve hodiny. Po diskusii nasledovala voľná konverzácia pri večeri a v období od júla 1998 do marca 2000 sa uskutočnili individuálne rozhovory Maree s jednotlivými účastníkmi. Rozhovory pri večeri aj následné individuálne rozhovory boli takisto nahrávané na audiozáznam. Konverzácia pri večeri trvala približne 2 hodiny a prebiehala medzi účastníkmi predošlej diskusie, ku ktorým sa pridala ešte jedna žena.

Maree sa v kapitole, na ktorej sa podieľala s Lunsingom, zameriava jazykové stratégie účastníčok, ktoré sa identifikovali ako lesby, a pomerne detailne sa venuje tomu, ako konkrétna účastníčka výskumu, Marina, používa autoreferencie a jej rozprávanie o skúsenostiach s používaním jazyka. Pričom jej cieľom nebolo „demonštrovať domnelú jedinečnosť [hovoriacich ktoré sú lesby]“, ale ukázať spôsoby, akými hovoriaci japončiny používajú jazyk (Lunsing a Maree 2004:100). V práci z roku 2008 sa Maree naopak podrobnejšie venuje jazykovým stratégiám iných účastníčok výskumu, mladých lesieb Oky a Sajuri, ktoré boli v čase výskumu partnerky. Ich jazykovým stratégiám sa venuje najmä s ohľadom na to, ako používajú *onē kotoba*, ktorú počas diskusie používali tak často, že k nim ostatné účastníčky a účastník začali referovať pojmom *onna onē* („ženské *onē*“), resp. ženské používateľky *onē kotoba*, t. j. špecifického štýlu reči asociovaného predovšetkým s efeminínnymi gejmami, ktorý si podrobnejšie predstavíme v kapitole 3.2. Zameraním sa na takéto jazykové správanie Maree opisuje spôsoby, akými tieto hovoriace prekonávajú stereotypy o maskulínnych lesbách a zároveň heteronormatívny diskurz, čím chce vyzdvihnúť dôležitosť podobných jazykových štýlov pre queer menšiny v Japonsku.

V kapitole „Queen’s Speech as a Private Matter“, ktorá je súčasťou knihy *Queer Japanese* (Abe 2010) sa Abe prostredníctvom opisov používania jazyka, ktoré prezentujú jej priatelia a známy identifikujúci sa ako gejovia, venuje vytváraniu sexuálnych identít a vyjadrovaniu solidarity v rámci tejto menšiny, najmä s ohľadom na používanie *oné kotoba*. Zároveň porovnáva opisy účastníkov toho, aké osobné zámená (ne)používajú, s tým, aké skutočne používajú, keď rozprávajú. Dáta, ktoré používam, sú časti rozhovorov medzi dvoma hovoriacimi alebo časti tvrdení v rámci bližšie nepopísaného verbálneho prejavu, ktoré sa väčšinou týkajú rodu, sexuality a používania *oné kotoba*. Nemáme informácie o celkovej dĺžke trvania rozhovorov, mieste konania ani o celkovom počte účastníkov. Dáta boli zaznamenané formou poznámok.

Identitami gejev sa zaoberá aj časť Itakurovho výskumu, ktorá bola publikovaná ako článok v *Journal of Asian Pacific Communication* pod názvom „Homonational tongue? *Oné-Kotoba* (Queen’s Language) among Tokyo amateur gay volleyballers“ (Itakura 2023). Časť práce, z ktorej čerpám, je založená na „poznámkach z terénneho výskumu a rozhovoroch realizovaných [...] v rokoch 2016 a 2017 a počas dlhodobého participatívneho výskumu (január 2018–august 2020)“ (Itakura 2023:67). Itakura pôsobil ako člen skupiny, resp. ako člen daného volejbalového tímu, ktorú pozoroval, a stvárňoval pri tom určitý charakter seriózneho aktivistu (pozri Bogad 2016:1–74, cit. v Itakura 2023:68). Itakura sa v komunite amatérskych volejbalistov na Ničóme angažoval už od roku 2007.

Daný výskum sa zaoberá rolou *oné kotoba* v rámci komunity amatérskych volejbalistov na Šindžuku Ničóme, ktorí sa identifikujú ako gejovia, pri vytváraní rodových a sexuálnych identít a vyjadrovaní solidarity. Zároveň sa zaoberá odmietaním a vyrovnávaním sa s heteronormatívnym diskurzom prítomným v Japonsku, a komunikuje to, že táto skupina sa nestotožňuje s „*out-and-proud*“ aktivizmom organizácií ako Tokyo Rainbow Pride (Itakura 2023:64). Počas výskumu Itakura viedol dvadsať rozhovorov s členmi volejbalového klubu (desať z toho bolo s jeho spoluhráčmi), ktoré zaznamenával formou poznámok, a mimo to sa rozprával s viac ako osemdesiatimi členmi klubu), pričom Itakura neuvádza dĺžku trvania týchto rozhovorov. Rozhovory, ktoré v práci používam, sa odohrávajú medzi Itakurou a niektorým z jeho spoluhráčov a/alebo priateľov.

Posledným práca, z ktorej čerpám dáta pre rozbor, je výskum Abe (2022), ktorý sa zaoberá vytváraním identít transrodových ľudí prostredníctvom jazykových prostriedkov. Vyšiel ako súčasť publikácie *The Oxford Handbook of Language and Sexuality* ako kapitola

„Indexicality of Grammar: The Case of Japanese Transgender Speakers“ (Abe 2022). Abe v tejto práci rozoberá, ako analyzovať prepojenie gramatického a sociálneho rodu k tomu, aby sme pochopili dynamický charakter identít, pričom analyzuje ako transrodoví ľudia v Japonsku, ktorí sa identifikujú ako *seidōicusei šōgai*, používajú indexikálne významy spojené s gramatickými štruktúrami, k vytváraniu želaných sociálnych významov. Výskum bol realizovaný na klinike na Okajamskej univerzite venujúcej sa problémom spojeným s rodovou dysfóriou. Bol realizovaný prostredníctvom rozhovorov, ktoré prebiehali od roku 2011 do roku 2019 s 26 transrodovými ženami a 6 transrodovými mužmi identifikujúcimi sa ako *seidōicusei šōgai*. Na klinike mali klienti prístup k „lekárskemu poradenstvu, operácií, tréningu hlasu a aj podpornej skupine [...]“ (Abe 2022). Táto klinika mala v čase realizácie výskumu 34 klientok, transrodových žien, vo veku 20–63 rokov, a 31 klientov, transrodových mužov, vo veku medzi 20–43 rokov.

Abe (2022) sa „jedenkrát mesačne zúčastňovala na mejkapových workshopoch [...] o tom, ako vyzerat’ „prirodzene“ žensky a elegantne“, po ktorých sa konala diskusia. Dáta, ktoré uvádza v práci, pochádzajú z hodinového rozhovoru s transrodovou ženou Noharou a iného rozhovoru s transrodovou ženou Mitakou, pri ktorom nemáme informácie o dĺžke trvania. Abe neposkytuje informácie o tom, akou formou zaznamenávala tieto rozhovory. Pri analýze dát sa zaoberá rozdielmi v tom, ako Nohara používa jazyk, keď hovorí o sebe ako o najstaršom synovi, v porovnaní s inými kontextmi, ktoré Nohara považuje za súvisiace s femininitou. Zároveň komentuje, ako tieto dve ženy používajú osobné zámená.

V tejto práci sa Abe (2022) ďalej venuje aj jazykovému správaniu dvoch *njú háfu*, Aji a Sugar, pričom vychádza z dokumentárneho filmu *Onna tošite ikiru* (Žiť ako žena), ktorý bol prvýkrát uvedený v roku 2011. Abe (2022) skúma to, ako Aja a Sugar „tvoria svoj sociálny svet prostredníctvom jazyka a diskurzu“ (Abe 2022). Zameriava sa na ich rozhovor o ideálnom ženskom tele a o tom, akého partnera by chceli mať, resp. či by chceli mať za partnera radšej geja, muža, ktorý má rád *njú háfu*, alebo podľa ich slov „normálneho“, resp. heterosexuálneho muža.

Jedným z najdôležitejších prostriedkov precíznej analýzy toho, ako je jazyk používaný v spoločnosti, sú audionahrávky, pretože umožňujú zaznamenať zvukovú stránku reči (viď napr. Abe 2004:208). Avšak z výskumov, s ktorými pracujem, nahrávanie a značenie fonetických jednotiek využíva iba Maree. Jednotlivé práce sa napriek tomu snažia vo väčšine prípadov oboznámiť čitateľa*ku so situačným kontextom úryvkov konverzácií, s ktorými pracujú, avšak nie vždy sú tieto informácie dostatočné k tomu, aby sme mohli dostatočne posúdiť napr.

motiváciu alebo okolnosti používania tých ktorých jazykových prostriedkov. Autori*ky tvrdenia o jazykovom správaní jednotlivých účastníkov*čok vzťahujú iba na konkrétnych*ne hovoriacich*ce, nie na celé skupiny.

2.2 Metóda práce a prístup k dátam

Cieľom rozboru je nájsť jazykové stratégie, ktoré by mohli objasniť, ako homosexuáli a transrodoví ľudia v rôznych kontextoch vytvárajú svoje rodové a sexuálne identity a ako sa vyrovnávajú s heteronormativitou prítomnou v Japonskej spoločnosti. Kritériom pre výber dát bolo, aby výpovede pochádzali od jednotlivcov, ktorí sú rodení hovoriaci japončiny a identifikujú sa ako lesby, gejovia alebo transrodoví ľudia, a zároveň, aby hovoriaci vo výpovedi vytvárali rodové a/lebo sexuálne identity, alebo o nich diskutovali. Rozbor sa zameriava primárne na to, ako títo hovoriaci*e používajú zámená prvej osoby, ktoré dopĺňajú zámená druhej osoby, interakčné partikule, citoslovčia a iné pragmatické formy spájané s maskulinitou alebo femininitou. Excerpty som prekladala s cieľom čitateľovi sprostredkovať pôvodný význam japonského textu v slovenčine a upozorniť pri tom na používanie prostriedkov, ktorým sa daná časť práce venuje. Následkom toho sú v preklade vyjadrené aj vetné členy, ktoré by prirodzene v slovenčine boli zamlčané. V excerptoch zvýrazňujem jazykové prostriedky, ktorým sa v jednotlivých častiach venujem, tučným písmom.

Zhromaždené jazykové výpovede boli skúmané z hľadiska informácií dostupných z pôvodných zdrojov, teda identít hovoriaceho*ej a protistrany (t. j. rod, sexuálna orientácia, vek, sociálne postavenie, pôvod, vzdelanie, vzťahy atp.), miesta, formálnosti situácie, predmetu konverzácie atp., pričom sa stávalo, že niektorá z informácií v zdroji uvedená nebola. Často sa vo výsledku jednalo o kontexty, kedy sa téma hovoru týkala sexuálnych a/lebo rodových identít hovoriacich, používania *oné kotoba* alebo prekonávania heteronormatívneho diskurzu. Interpretácia pragmatických významov foriem, ktoré hovoriaci používajú, sa okrem dostupných informácií o kontexte opiera aj o odbornú literatúru zameranú na japonskú lingvistiku a sociolingvistiku.

Limitom analýzy je, že v excerptoch uvádzaných v tejto práci nie sú rovnomerne zastúpené všetky spomínané identity, pričom deväť hovoriacich sa identifikovalo ako lesby, jedenásť hovoriacich ako gejovia, tri ako transrodové ženy, jeden ako transrodový muž a dve ako *njú háfu*. Ako vidíme, najmenšie zastúpenie majú transrodoví muži, čo sa odvíja od toho, že oproti iným queer ľuďom je transrodovým mužom z hľadiska ich jazykového správania venovaná pomerne malá pozornosť. Avšak keďže k identitám pristupujem ako k fluidným

a meniacim sa, nepovažujem za nevyhnutné, aby sme účastníkov vnímali čisto v medziach jednej určitej nálepky ako „gej“, „lesba“ či „transrodový“.

V práci uvádzam celkovo 28 excerptov výpovedí prenesených 20 rôznymi hovoriacimi (do čoho počítam aj prehovory Itakuru, ktorý pôsobil zároveň ako výskumník aj účastník). Pre všetky dáta používam jednotný prepis. V prepise dát nepoužívam veľké písmená a v prípade, že v pôvodnom texte sú používané interpunkčné znamienka, zachovávam ich. Pôvodné znenie prepisujem tak, aby gramatické a významové morfémy neboli od slovného základu oddelené medzerou, napr. ak je v pôvodnom prepise záporný sufix *nai* oddelený od zvyšku slovesa, v tejto práci ich píšem spolu. Zároveň spojenia, ktoré sú lexikalizované ako jeden výraz píšem spolu, aj keď v pôvodných dátach boli písané oddelene, ako napr. partikulu *toka*, ktorá bola v bola v niektorých zdrojoch zapísaná, ako „*to*“ a „*ka*“ atp. Používam vlastné číslovanie a pomenovávanie príkladov, zatiaľ čo pseudonymy účastníkov preberám zo zdrojov. Neriadim sa tým, ktoré slová boli zvýraznené v pôvodnom prepise. V prípade excerptu reči Mariny z práce Maree (Lunsing a Maree 2004) je zaznačená zvuková stránka reči, ktorú pre doplnenie textu používam aj v tejto práci. V prípade ostatných excerptov nebol záznam zvukovej stránky k dispozícií. Ak sú excerpty súvislá reč, píšem ich súvisle do riadkov tak, aby formy, ktoré na seba nadväzujú, neboli oddelené na konci riadka, čo nemusí odpovedať riadkom v pôvodnom zdroji. Excerpt (16) z výskumu Abe (2004, 2010) obsahuje prehovory, ktoré sú v pôvodnom zdroji rozdelené do dvoch príkladov, ale keďže na seba bezprostredne nadväzujú, rozhodla som sa ich uviesť spolu. Nakoľko tento excerpt pochádza z telefonického rozhovoru, kedy máme k dispozícií iba jeho časť zo strany zamestnankyne lesbického baru, tzn. nie je to súvislá reč, jednotlivé reakcie na protistranu sú rozdelené do zvlášť riadkov. Zároveň používam excerpty, ktoré boli v pôvodných zdrojoch uvádzané ako príklady používania jazyka, ale aj také, ktoré boli súčasťou bežného textu.

3. Jazyk, identita a spoločnosť

Ako už bolo naznačené, spoločenské ideológie, ako napr. tie týkajúce sa sexuálnej či rodovej identity, vytvárajú a zároveň reflektujú pohľad spoločnosti (viď napr. Cameron 2014). Táto dynamika je reprodukováaná v jazyku pomocou prostriedkov ako napr. ranná socializácia, vzdelávanie, médiá, každodenná interakcia atp. (Okamoto, Morimoto 2023:45, viď napr. aj Ochs 1992, Cameron a Kulick 2006:168, Abe 2010:12, Cameron 2014). Vzájomné ovplyvňovanie ideológií a spoločnosti sa odzrkadľuje aj v tom, ako sa časom mení význam slov zároveň s tým, ako sa mení spoločnosť (viď napr. Cameron 2014, Lazar 2014:190). Napríklad termín „queer“ bol používaný ako hanlivý výraz voči príslušníkom LGBT menšiny, ale tí ho postupom času začali používať k označeniu samých seba a dnes je bežne používaný na referovanie k sexuálnym a rodovým menšinám, obvykle bez pejoratívneho významu (Oxford English Dictionary, 2024).

Keďže táto práca narába s myšlienkou, že v Japonsku je v rámci rodu a sexuality prevládajúca ideológia heteronormativita, v nasledujúcej podkapitole v krátkosti popisujem, ako táto skutočnosť vplýva na vnímanie a reprezentáciu určitých sexuálnych a rodových menšín v spoločenskom mainstreame, ako sú médiá a politika. Zároveň popisujem niekoľko anekdotických prípadov toho, ako príslušníci týchto menšín vnímajú svoju sexuálnu orientáciu či transrodovosť s ohľadom na povinnosti, ktoré cítia voči rodine.

3.1 Spoločenský diskurz a menšiny

Napriek tomu, že v Tokiu je mnoho barov pre homosexuálov a v Japonsku „existujú skupiny a organizácie pre podporu sexuálnych minorít“, v minulosti sa v médiách k ich problémom málokedy pristupovalo seriózne (Abe 2010:7). Príkladom toho je aj fakt, že v prvom desaťročí 21. storočia bol obraz queer menšín v médiách postavený primárne na komediálnych televíznych programoch, v ktorých muži, tzv. *oné tarento*⁶ („trans-celebrity“), využívajú kombináciu stereotypných ženských atribútov (nosenie mejkapu a šiat, zdvorilý štýl reči atp.) a mužských atribútov (vulgárne vyjadrovanie, kritizovanie protistrany atp.) k rozosmievaniu publika (Abe 2010:7, 155, Maree 2020:15, Ho 2022, Furukawa 2023:151, Nozawa 2023:191). Populárne boli taktiež relácie, kde tieto trans-celebrity radili cisrodovým ženám ako majú

⁶ *Tarento* je japonský termín pre menšiu celebritu, ktorý pochádza z anglického slova *talent*, avšak v japončine toto slovo získalo iný význam, zatiaľ čo *oné* je termín, ktorý „typicky referuje k feminínnym gejom“ (Furukawa 2023:151).

pôsobiť viac žensky (viď napr. Ho 2022). Toto sa vďaka internetu a sociálnym sieťam v dnešnej dobe mení, a queer ľudia si tak môžu tvoriť miesta a komunity, v ktorých sú prijímaní, a majú tak možnosť vzdorovať heteronormatívnemu diskurzu (Furukawa 2023:151, viď napr. aj Ho 2022).

Podľa Nozawy (2023:191) sa v minulom desaťročí začal meniť aj prístup mainstreamových médií ku queer menšinám. Priestor sa začal dávať aj informáciám o rôznych problémoch, ktorým LGBT ľudia v spoločnosti čelia. Navyše sa objavujú aj transrodové ženy, ako napríklad Nišihara Sacuki,⁷ ktoré sú *tarento*, a nechcú byť spájané s tradičným vyobrazovaním transrodových ľudí v zábavných reláciách, a tak snažia sa na tému transrodovosti upozorňovať s väčšinou vážnosťou (Ho 2022). Na druhú stranu si však môžeme povšimnúť toho, že ich prezentácia ako normatívnych žien v zmysle vzhl'adu a správania, prispieva k štandardizácii normatívneho ideálu transrodových žien vo verejnom diskurze (Ho 2022).

Pozitívny trend môžeme okrem reprezentácie v médiách vidieť aj v oblasti práv transrodových ľudí. V októbri roku 2023 totiž japonský najvyšší súd na podnet transrodovej ženy, ktorá žiadala o povolenie k úradnej zmene pohlavia bez nutnosti podstúpiť operáciu pohlavných orgánov, rozhodol o tom, že toto nariadenie je protiústavné (NHK 2023). Na základe tohto prípadu je možné očakávať zmenu japonskej legislatívy, ktorá bude tento výsledok reflektovať (Kaneko a Otake 2023).

Avšak napriek tomuto pozitívnemu vývoji čelia transrodoví ľudia v Japonsku, rovnako ako lesby a gejovia, nepríjemným situáciám spojeným s ich nekonformnou sexuálnou a rodovou identitou. Na rozdiel od Západu hegemonia heteronormativity v Japonsku nevyplýva z náboženských dogiem, ale z idey produktivity a kolektivity, na ktorej je japonská spoločnosť do veľkej miery založená (Itakura 2023:65). V tomto systéme sú za produktívne považované zosobášené heterosexuálne páry mužov a žien, ktoré sa podieľajú na sexuálnej reprodukcii a vychovávajú deti. Zrejme najznámejšie politické mediálne výstupy proti queer menšinám mala japonská politička Sugita Mio, ktorá je poslankyňa za vládnu konzervatívnu stranu LDS. V roku 2018 sa Sugita pre časopis *Šinčó* vyjadrila, že LGBT ľudia nie sú produktívni, pretože nemajú deti, a spochybnila, či by mal štát financovať aktivity na ich podporu z peňazí daňových poplatníkov (Okada 2019:7).

Heteronormativita nie je reflektovaná len vo verejných diskurzoch, ale aj v súkromí, čo dokladá niekoľko anekdotických príkladov, ktoré uvádzam nižšie.

⁷ Nišihara Sacuki používajú anglické zámená *they/them* a označujú sa japonským termínom *toransudžendá* (Ho 2022:804).

Jošio, účastník z Itakurovho (2023) výskumu, si myslí, že jeho matka sa náhodou dozvedela o jeho sexuálnej orientácii, ale nikdy o tom nehovorili (Itakura 2023:71). Na Itakurovu otázku „prečo na rovinu nerozpráva o svojej sexualite, ak o nej jeho matka vie“, Jošio neodpovedal, čo Itakura interpretuje tak, že nehovoriť o svojej sexualite zrejme považuje za svoju „rodinnú povinnosť“ (ibid.). Podobný príbeh rozprával aj iný gej, Satoru, z výskumu Abe (2010:146). Na otázku, či jeho rodičia vedia, že je gej, odpovedal, že raz omylom nechal na posteli otvorený homoerotický časopis, takže to pravdepodobne vedia, ale nikdy sa o tom nikdy nerozprávali. Abe to ďalej nekomentuje, no mám za to, že podobne ako u Jošia môže ísť o to, že tým, že Satoru nebude otvorene hovoriť o svojej sexualite, chce splniť normatívne očakávania svojich rodičov.

Mladý študent univerzity Takaši z výskumu Abe (2010), ktorý sa identifikuje ako gej, takisto nehovorí otvorene o svojej sexualite. Býva s rodičmi a mladšou sestrou a v komunite gejev nemá mnoho priateľov. Zároveň komentuje to, že by mal v každodenných situáciách lepšie skrývať svoju homosexuálnu orientáciu, pretože niekedy „je to celkom vidno“ (Abe 2010:138 173). Toto vyjadrenie opäť potvrdzuje heteronormativitu japonskej spoločnosti.

Mladý japonský youtuber Moa z kanálu *Moa and More* natočil video, v ktorom pred odchodom na študijný pobyt do zahraničia otvorene svojim rodičom povedal o svojej sexuálnej orientácii (Furukawa 2023:155–163). Moa hneď po tom, čo urobil coming-out, vysvetľoval rodičom, že aj napriek tomu, že je gej, nie je nemožné oženiť sa a mať dieťa, rovnako ako heterosexuálni ľudia (Moa 2023). Toto naznačuje, že Moa cíti voči rodičom povinnosť naplniť normatívne očakávania o založení rodiny a výchove potomstva.

Podobnú situáciu zažila aj transrodová žena Nohara, s ktorou Abe (2022) robila rozhovor na klinike pre ľudí s rodovou dysfóriou. Napriek tomu, že Nohara už v pubertálnom veku potajomky nosila matkino oblečenie, cítila povinnosť voči rodine ako najstarší syn naplniť stereotypné očakávania – vyštudovať univerzitu, nájsť si dobrú prácu, zosobášiť sa a založiť rodinu.

Uvedené príklady nám pomáhajú vnímať to, že heteronormativita je v Japonsku do veľkej miery založená na pronatálnych a patriarchálnych opatreniach a zvyklostiach (vid' napr. Itakura 2023:65). Títo gejovia a transrodová žena navyše cítia z pozície synov povinnosť voči vlastnej rodine splniť heteronormatívne očakávania o tom, že sa oženia a založia rodinu.

3.2 Rodové a sexuálne normy v jazyku

Hovoriaci k vytváraniu identít využívajú vlastnosť jazyka, ktorá spája konkrétne lingvistické prostriedky s určitými spoločenskými hodnotami, kontextami a kvalitami, nazývanú indexikalita (Ochs 1992 vid' napr. aj Besnier a Philips 2014:131–133). Napríklad v japončine je interakčná partikula *wa* vyslovená so stúpajúcou intonáciou spájaná s jemnosťou, zatiaľ čo partikula *ze* je spájaná s hrubosťou a agresivitou (Reynolds 2022:252, 254–255). Indexikálne hodnoty jazykových prostriedkov väčšinou nie sú priame a nemenné, ale „rozmanité, flexibilné a závislé od kontextu, presvedčení a postojev hovoriacich k používaniu jazyka“, pričom tieto hodnoty „sú ovplyvňované hegemónnymi [spoločenskými] ideológiami“ (Okamoto a Shibamoto-Smith 2004:6, vid' napr. aj McConnell-Ginet 2014:318). „To znamená, že sociálne významy konkrétneho jazykového výrazu môžeme interpretovať rôznymi spôsobmi [...]“ (Okamoto a Shibamoto-Smith 2004:6, vid' napr. aj McConnell-Ginet 2014:321). Napríklad vyššie spomenutá interakčná partikula *wa*, ktorá v japončine stereotypne nepriamo indexuje femininitu, nemusí byť použitá za účelom indexovania ženského rodu, ale napriek tomu môže byť poslucháčom takto interpretovaná.

Hovoriaci sa aktívnym výberom jazykových prostriedkov podieľa na vytvorení „požadovaného sociálneho kontextu, najmä identít a vzťahov“ (Okamoto a Shibamoto-Smith 2004:6, vid' napr. aj Abe 2010:1). Zároveň medzi faktory, ktoré môžu ovplyvňovať vytváranie a interpretovanie rodových a sexuálnych identít, patrí mnoho iných spoločenských premenných, ako sú napr. vek, pôvod, spoločenské postavenie atp (vid' napr. Okamoto a Shibamoto-Smith 2004b:6, Cameron a Kulick 2006:63, Abe 2010:1–5, 62, Besnier a Philips 2014:127, Abe a Endo 2022:228).

Heteronormativita je reflektovaná v stereotypných jazykových vyjadreniach sociálnych identít muža a ženy, ktorými sú spomínaný „mužský“ (*danseigo*) a „ženský“ (*džoseigo*) jazyk (vid' napr. Yukawa a Saito 2004, Cameron 2014:281–296, Nakamura 2014, Nakamura 2022:276, 277). *Džoseigo* je forma charakteristická tým, že nie je považovaná za asertívnu, častejším používaním zdvorilosti, štandardnej japončiny, jemnosťou, nepriamym vyjadrovaním atď. (Nakamura 2014:6, 39–54, vid' napr. aj Yukawa a Saito 2004, Okamoto 2004, Inoue 2004). K prostriedkom indexujúcim tieto vlastnosti patria napr. partikule *wa*, *ne*, a *kašira*, neformálne zámeno prvej osoby *ataši*, citoslovčia *ara* a *má* atp. (vid' napr. Nakamura 2014:15, Maree 2020:3–4). Paralingvistické prostriedky normatívne spájané s femininitou sú primárne vysoký hlas, chichotanie atp. (Nakamura 2014:15, vid' napr. aj Okamoto 2018 cit. v Okamoto a Morimoto 2023:49).

Danseigo je naopak forma charakteristická asertivitou, priamosťou, agresivitou a drsnosťou (Lou-Sturtz 2001:2, Nakamura 2014:6, Nakamura 2022:278). Medzi prostriedky indexujúce tieto vlastnosti patria napr. partikule *ze*, *zo*, používanie spony *da* na konci vety miesto jej zdvorilej varianty *desu*, zámená prvej osoby *boku* a *ore*, zámená pre druhú osobu *omae* a *kimi* a citoslovčia *oi* a *kora* (Nakamura 2014:15–16, Maree 2020:3–4). Hovoriaci pri vyjadrovaní rodovej a sexuálnej identity čerpajú z týchto dostupných jazykových vyjadrení kultúrnych noriem (Cameron 2014:293, vid' napr. aj Okamoto a Shibamoto-Smith 2004:6).

Jedným zo spôsobov, ako môžu queer hovoriaci vzdorovať tomuto dominantnému diskurzu je spomínaná *oné kotoba*. V rámci queer menšín je tento štýl najčastejšie spájaný s „efeminínnymi“ homosexuálnymi mužmi alebo transrodovými ženami (Maree 2008:68, Abe 2010:77, 2020 Nakamura 2022:286), avšak, ako bolo spomenuté, výskum Maree sa zameriaval aj na dve homosexuálne ženy, ktoré ho takisto používajú, čomu sa budeme podrobnejšie venovať v štvrtej kapitole.

Oné kotoba je charakteristická kombinovaním prostriedkov, ktoré stereotypne indexujú femininitu (t. j. predovšetkým používanie *džoseigo*, ale tiež napr. špecifická gestikulácia a mimika spájaná s femininitou) a maskulinitu (t. j. používanie *danseigo*, vulgárny obsah atp.) (Abe 2010:133, 135, Maree 2020, Itakura 2023:73). Kvôli tomuto používaniu rodových jazykových noriem nečakaným spôsobom, je *oné kotoba* výborným príkladom toho, ako queer ľudia môžu spochybňovať a vzdorovať dominantnej heteronormativite (vid' napr. Barrett 1995 cit. v Cameron a Kulick 2006:100).

Kombinácia „feminínnych“ foriem a „drsné“ a/alebo „maskulínne“ aspekty zároveň vytvárajú z *oné kotoba* jazykový štýl vhodných k uštipačnej kritike, tzv. *dokuzecu* („ostrý jazyk“) (Abe 2010:113–127, Maree 2020:5). Je to však kritika, ktorá znie jemnejšie alebo vtípne a je braná s rezervou, pretože aspekty „ženskej“ reči zmierňujú celkovú výpoveď (Abe 2010:113–127). Avšak používanie a hodnotenie *oné kotoba* sa líši aj medzi tými, ktorí tento štýl používajú, opäť v závislosti na ich osobných skúsenostiach a prístupu k jazyku (vid' napr. Maree 2020:5, Abe 2010:97).

4. Jazykové stratégie pri vytváraní rodovej a sexuálnej identity

Pre lepšiu prehľadnosť sú jazykové prostriedky rozdelené do troch samostatných podkapitol. Pričom prvá podkapitola sa venuje zámenám prvej osoby, ktoré sú jedným z primárnych jazykových prostriedkov seba-identifikácie a seba-prezentácie, následkom čoho je aj najobsiahlejšia. Druhá a tretia podkapitola sa zaoberajú jazykovými prostriedkami, ktoré dopĺňajú významy autoreferencií, teda zámenami druhej osoby, interakčnými partikulami, citoslovcami a inými pragmatickými formami. Výroky hovoriacich je teda potrebné vnímať ako celok, v ktorom jednotlivé prostriedky spolu utvárajú pragmatický význam celej výpovede. Napríklad ak by hovoriaci chcel vyjadriť silu alebo dôraz, môže vo svojom vyjadrení použiť spolu napr. autoreferenciu *ore*, referenciu *omae* voči protistrane a kombináciu spony *da* s interakčnou partikulou *jo*, kedy každý z týchto prostriedkov pomáha hovoriacemu vytvárať želané sociálne významy (SturtzSreetharan 2009:273). Zároveň v prípadoch, kedy mám za to, že to prácu sprehľadní, rozdeľujem podkapitoly na prostriedky indexujúce femininitu a na prostriedky indexujúce maskulinitu. Tento postup umožní lepšiu orientáciu v tom, ako jazyk reflektuje a ovplyvňuje rodové a sexuálne identity.

4.1 Zámená prvej osoby jednotného čísla

V japončine existuje množstvo zámen prvej a druhej osoby, ktoré nesú rôzne sociokultúrne konotácie, ako je napr. vzťahmi medzi hovoriacimi, rodové a sexuálne identity, vek, spoločenské postavenie, úroveň formálnosti atp. (viď napr. Lee a Yonezawa 2008:753). Tým sa japončina líši od slovenčiny či češtiny, kde osobné zámená nemajú takéto komplexné konotácie. Japonské zámená prvej a druhej osoby sú tradične delené najmä podľa indexikálnych hodnôt spojených s rodom, teda na rodovo neutrálne, feminínne a maskulínne a tiež podľa toho, či sa používajú vo formálnom alebo neformálnom kontexte.

Ako najpoužívanejšie zámená prvej osoby Yee a Wong (2021) uvádzajú *wataši* (*watakuši*), *ataši*, *uči*, *džibun*, *boku* a *ore*, ktorým sa budeme venovať aj v tejto práci. Vo formálnych kontextoch sú najčastejšie používané zámená *wataši* a *watakuši*, ktoré sú v takýchto prípadoch považované za súčasťou zdvorilého štýlu a nie sú rodovo príznakové. V neformálnom kontextoch je *wataši* spájané s normatívnou, resp. heterosexuálnou femininitou, rovnako ako jeho skrátaná neformálna verzia *ataši* (Yee a Wong 2021:145–149, 156–157). *Uči* nebolo v štandardnej japončine zaužívané ako zámeno prvej osoby, na rozdiel od regiónu

Kansai, avšak v dnešnej dobe je ako zámeno prvej osoby používané v neformálnych kontextoch a je spájané hlavne s mladšími ženami, ktoré sa chcú vymedziť voči normatívnemu vnímaniu femininitu (Yee a Wong 2021:157–159). *Džibun* v japončine funguje aj ako zvrtné zámeno aj ako zámeno prvej osoby, kedy je považované za najviac rodovo neutrálne, i keď v minulosti bolo tradične spájané s prostredím ozbrojených zložiek a určitých športov (Yee a Wong 2021:149–153, [Kanamaru] 1993:15–32, cit. v Abe 2010:43). Formy používané v neformálnych kontextoch, ktoré sú spájané s heterosexuálnou maskulinitou, sú *ore*, ktoré indexuje asertivitu a priamosť, a *boku*, ktoré indexuje podriadenosť, resp. neindexuje „silu alebo moc tak, ako by ju [indexovalo] *ore*“ (Yee a Wong 2021:156).

Avšak osobné zámená prvej a druhej osoby sú, práve kvôli tomu, že nesú okrem jednoduchého vyjadrenia „ja“ a „ty“ aj množstvo iných pragmatických významov, zvyčajne používané v japončine zriedka (vid' napr. Lee a Yonezawa 2008). Ak je z kontextu jasné, koho sa výrok týka, obvykle sa k osobe explicitne nereferuje. No je dôležité sa im venovať, pretože sú rodovo príznačné a pre túto prácu je dôležité sledovať, ako s nimi sexuálne a rodové minority narábajú a ako k nim pristupujú.

4.1.1 Zámená stereotypne indexujúce femininitu

V tejto časti sa prostredníctvom siedmich excerptov a niekoľkých sprostredkovaných tvrdení o používaní jazyka pozrieme na používanie zámen *wataši*, *ataši* a *uči*.

Marina z výskumu Maree (Lunsing a Maree 2004, Maree 2008) je štyridsiatnička, ktorá sa identifikuje ako lesba. Vyjadrila sa, že má odpor k používaniu zámena *wataši*, pretože ju v detstve autority doma aj v škole nútili k jeho používaniu namiesto jej detskej prezývky *Máčan*⁸ (Lunsing a Maree 2004:101–104). Zároveň sa *wataši* pre ňu neskôr stalo „výrazom heterosexuálnej femininity a patriarchálnych noriem“, s ktorými sa nestotožňuje (Lunsing a Maree 2004:104). O používaní *wataši* sa vyjadruje nasledovne:

(1) Marina o *wataši*.

1 demo sore demo ne?⁹ jappari,¹⁰ anó, džibun no čanto šita iken to jú ka kan•¹¹ ano nani?

⁸ Prezývka *Máčan* sa skladá zo skrátenej verzie mena Marina a sufixu *-čan*. V japončine je bežné, že deti do určitého veku takéto prezývky používajú (Lunsing a Maree 2004).

⁹ ? : stúpajúca intonácia.

¹⁰ , : krátka pauza.

¹¹ • : skrátené slovo.

Alee, koniec koncov, hmm, keď chcem povedať môj vlastný úprimný názor, pociť ako to povedať?

2 zenbu džibun dašitai toki ni wa **wataši** nante kotoba wa zettai ni dasenai.

Keď chcem vyjadriť svoje skutočné pocity, rozhodne k tomu nedokážem použiť slovo ako „wataši“.

(Maree a Lunsing 2004:103–104)

Marina používa *wataši* vo formálnych kontextoch ako súčasť zdvorilosti, vo výskume Maree to bolo iba vo formálnom úvode panelovej diskusie (Maree a Lunsing 2004:103). Avšak uviedla, že keď žartuje so svojimi blízkymi používa maskulínne zámená *waši*, *ore* alebo *boku*, avšak feminínnym zámenám *wataši* a *ataši* sa vyhýba aj v týchto situáciách (Maree a Lunsing 2004:101). Mám za to, že je možné, že Marina používa „maskulínne“ zámena v situáciách, kedy nehrozí, že budú vnímané ako vyjadrovanie stereotypných rodových alebo patriarchálnych noriem, no „feminínnne“ zámená *wataši* a *ataši*, ktoré indexujú heteronormatívnu femininitu zrejme nechce používať ani vo význame vtipkovania.

Ako autoreferenciu Marina používa v neformálnych situáciách svoje vlastné meno, ktoré okrem úvodu používala po celý zvyšok panelovej diskusie, pri večeri aj pri nasledovných individuálnych rozhovoroch (Lunsing a Maree 2004:103). Pričom výskumy medzi študentami z roku 1990 (Ozaki 1999, 2000, 2001b, 2002, 2005; Kokuricu Kokugo Kenkjúdžo 2002, cit. v Ozaki 2022:181) a 2015 (Satoh 2021) ukázali, že vlastné meno ako prostriedok autoreferencie používajú takmer exkluzívne dievčatá. Zároveň z výskumu Satoh (2021:102) vyplýva, že takéto správanie môže byť vnímané negatívne, napr. hovoriaca môže pôsobiť detinsky alebo že sa snaží pôsobiť naschvál príliš roztomilo¹². Marina, napriek týmto negatívnym konotáciám a jej vyššiemu veku, pokračuje v používaní tejto jazykovej stratégie a zároveň, ako sme videli v excerpate (1), hovorí, že s *wataši* nedokáže spojiť svoje skutočné pocity.

Podobný odpor k používaniu normatívnych autoreferenčných prostriedkov mal aj Fušimi Noriaki/Noriko, autor publikácií zaoberajúcich sa queer tematikou a gej aktivista, ktorý bol v mladosti vysmievaný rovesníkmi za to, že aj v neformálnych kontextoch používal zámeno *wataši* (Lunsing a Maree 2004:97). Zámeno *boku*, ktoré je u chlapcov v takýchto situáciách bežnejšie, totiž vnímal ako príliš maskulínne. Avšak neskôr mal obdobie, kedy *wataši* používal, pretože to cítil ako povinnosť voči spoločnosti (ibid.). On ani Marina sa nestotožňovali s indexikálnymi kvalitami autoreferenčných prostriedkov, ktoré spoločnosť očakávala, že budú

¹² V japončine sa na označenie správania žien, ktoré predstierajú naivitu, používa hanlivý termínom *burikko*, ktorý je zložený zo slovesa *buru* („predstierať“) a substantíva *ko* („dieťa“) (vid' napr. Miller 2004).

na základe rodových stereotypov používať, a snažili sa vybrať si alternatívne spôsoby autoreferencie, ktoré však boli spoločnosťou vnímané negatívne.

Na rozdiel od Fušimiho mladá lesba Sajuri, ktorá sa zúčastnila výskumu Claire Maree (Lunsing a Maree 2004, Maree 2008), sa v puberte rozhodla kvôli svojej vtedajšej priateľke, ktorá sa identifikovala ako heterosexuálka, používať ako autoreferenciu práve zámeno *boku* a vyhýbať sa zámenu *wataši* (Lunsing a Maree 2004:101). Zrejme chcela, aby ju jej priateľka vnímala v spoločenskej roli muža a využívala k tomu kvality zámena, ktoré indexuje maskulinitu. Keď sa dostala do vzťahu so ženou, ktorá sa identifikovala ako lesba, zmenila svoje jazykové správanie a začala sa naopak vyhýbať zámenu *boku* a používať zámena *wataši* alebo *ataši* (Lunsing a Maree 2004:101, Maree 2008:79). Keďže lesby sa identifikujú ako ženy, ktoré túžia po vzťahu s inou ženou (viď napr. Abe 2004:208–211, 2010:37–41), účastníčka v tomto prípade využila vlastnosti prostriedkov, ktoré v neformálnych kontextoch indexujú femininitu, aby bola vnímaná v spoločenskej role ženy. Ako môžeme vidieť „Sajurin výber zámen výrazne ovplyvnili jej romantické vzťahy so ženami“ (Maree 2008:79).

Wataši ako formu autoreferencie používali aj transrodové ženy Mitaka a Nohara z výskumu Abe (2022), ale aj cross-dresser*ka¹³ Micuhaši Džunko,¹⁴ s ktorým*ou Abe (2010) robila rozhovor počas výskumu v lesbických baroch. Päťdesiatnička Mitaka pracuje vo farmaceutickej firme v Ósake. V minulosti rozdeľovala svoje rodové role v spoločnosti prostredníctvom používania rôznych osobných zámen v rôznych kontextoch. *Wataši* používala keď bola v ženskom oblečení a *boku* keď bolo v mužskom oblečení, no po incidente, kedy „omylov v ženskom oblečení použila *boku*, s touto praktikou prestala“ a začala používať iba *wataši* ako rodovo „neutrálne“ zámeno, aj keď nosí mužské oblečenie (Mitaka 2022.). Opačný prípad je cross-dresser*ka Micuhaši Džunko¹⁵, ktorý*á „sa vedome rozhodol*a používať *wataši*“ ako rodovo neutrálne zámeno, no po približne desiatich rokoch od doby, čo spolu viedli po prvýkrát rozhovor, oznámil*a Abe v osobnej e-mailovej komunikácii, „že robí cross-dressing na plný úväzok, a že používa *wataši* ako feminínne zámeno“ (Abe 2010:9). Ak naviažeme na teoretické poznatky z druhej kapitoly ohľadom rôznych faktorov, ktoré ovplyvňujú vnímanie a používania jazyka v spoločnosti, na jazykovom správaní týchto dvoch

¹³ Muž*žena, ktorý*á sa profesionálne alebo vo voľnom čase prezlieka za ženu*muža.

¹⁴ Micuhaši sa Abe zveril*a, že najväčší problém, ktorému čelí každý deň, je to, že spoločnosť striktno rozdeľuje dve pohlavia/rody, t. j. muž a žena, ale pretože anatómia jeho*jej tela je mužská a fyzický výzor je ženský, často má problém zaradiť sa iba do jednej z týchto kategórií (Abe 2010:8). Preto po vzore Abe (2010) používam pri referencii k Micuhaši neutrálny rod.

¹⁵ Keď Abe „v roku 1999 po prvýkrát stretla Micuhaši Džunko, Micuhaši bol*a zosobášený*á, pracoval*a ako učiteľ*ka na strednej škole [a ako] cross-dresser*ka pôsobil*a len na čiastočný úväzok“ (Abe 2010:168–169).

osôb môžeme vidieť fluiditu toho, ako rôzni hovoriaci vnímajú kvality jazykových prostriedkov na základe svojich osobných skúseností s používaním jazyka, a zároveň ako hovoriaci strategicky používajú rôzne jazykové prostriedky v rôznych kontextoch. Zatiaľ čo Mitaka najskôr používala a vnímala *wataši* ako feminínne zámeno, na základe skúsenostiach to zmenila na neutrálne, pričom Micuhaši zo začiatku používal*a *wataši* ako rodovo neutrálne, a neskôr, zrejme takisto na základe svojich skúseností s jeho používaním v komunikácií, zmenil*a svoj postoj a začal*a ho používať ako feminínne.

Štyridsaťdeväťročná transrodová žena Nohara bola vedúcou podpornej skupiny na klinike, kde Abe (2022) robila rozhovory s transrodovými ženami. Nohara bola zosobášená, mala dvoch synov a pôvodne žila ako najstarší syn v rodine (Abe 2022). Po väčšinu hodinového rozhovoru s Abe používala formálne zámeno *wataši* a „mix formálneho a neformálneho jazykového štýlu“ (ibid.). Vzhľadom na tieto skutočnosti môžeme opäť toto správanie interpretovať buď ako indexovanie femininity, alebo používanie *wataši* ako neutrálneho zámena, no ako si ukážeme v kapitole 4.3.2, vo výpovediach, kedy používa aj iné prostriedky stereotypne spájané s femininitou, môžeme používanie *wataši* chápať ako súčasť vytvárania feminínnej identity.

Wataši používala aj hovoriaca, ktorá sa identifikuje ako lesba a ktorá sa zúčastnila panelovej diskusie na tému rodu, ktorej prepis bol uverejnený v časopise pre bisexuálov*ky a lesby *Anise* (Hagiwara 1997:24–27, cit. v Abe 2010:43).

(2) Lesba z panelovej diskusie o svojom rode.

- 1 **wataši** wa monogokoro cuita toki kara, zutto onna no ko ga suki datta.
Odkedy si (ja) [wataši] pamätám, vždy som mala rada dievčatá.
- 2 otoko toka onabe ni naritai tte kimoči mo atta kedo,
Mala som aj myšlienky na to, že by som sa chcela stať mužom alebo onabe ale,
- 3 seken no hito wa otoko na no ka onna na no ka waketagaru n da jo ne.
Ľudia v tejto spoločnosti sa chcú rozdeľovať podľa toho, či sú žena alebo muž, nie?
- 4 ippan šakai de wa džoši toire ni wa hairennai ši.
V tejto spoločnosti nemôžem používať ženské toalety.

(Abe 2004:213)

Abe (2004) uvádza, že v lesbických baroch, kde táto osoba pracovala, používala, rovnako ako väčšina zamestnankýň, osobné zámeno *džibun*. Čo sa týka zdvorilosti ostatných účastníkov

tejto diskusie, traja*tri používali v prísudku zdvorilý štýl, zatiaľ čo zvyšok používal dôverný, rovnako ako hovoriaca v excerpthe (2). Preto mám za to, že *wataši* v tomto kontexte pravdepodobne neindexuje zdvorilosť. Miesto toho prostredníctvom *wataši* hovoriaca pravdepodobne vytvára rodovú a sexuálnu identitu ženy s romantickým záujmom o iné ženy a odlišuje sa tak od *onabe*, ktoré môžu byť považované za transrodové a ktoré v tejto diskusii používajú ako autoreferenciu *džibun*.

Ataši je neformálne zámeno indexujúce femininitu silnejšie ako *wataši*. Medzi tými, ktorí*é ho používali bola mladá homosexuálna žena Oka, ktorá sa zúčastnila výskumu Maree (Lunsing a Maree 2004, Maree 2008). Oka sa opísala, s ohľadom na normatívne vnímanie femininity v Japonsku, ako nie výrazne ženská. Nasledujúce excerpty reflektujú jej opisy toho, ako používa jazyk.

(3) Oka o tom, ako chce byť vnímaná v spoločnosti.

1 **ataši** o cukau to jatto minasan ni **ataši** wa

2 onna da to jú koto o wakatte moraeru no kana toka omou.

Mám pocit, že keď používam „ataši“, ľudia by mohli pochopiť fakt, že ja [ataši] som žena.

(Lunsing a Maree 2004:101, Maree 2008:76–77)

(4) Oka o sebe a femininite.

1 **ataši** kekkó sabasaba šitete džoseiteki to iwareru jó na jóso wa nai

Ja [ataši] som celkom rada, že nemám vlastnosti štandardne pokladané za feminínne,

2 naimen • naimen ga sugoi džoseiteki dža nai kara

to preto, že vo vnútri-vnútri som veľmi nefeminna.

(Lunsing a Maree 2004:106–107, Maree 2008:76–77)

Z výskumu Abe (2004, 2010) vieme, že lesby, oproti *onabe*, nechcú byť vnímané maskulínne. Pre Oku, a zrejme aj pre lesbu, ktorá sa zúčastnila panelovej diskusie v časopise *Anise* (excerpt 2), je dôležité, aby boli vnímané ako ženy. Používajú k tomu stereotypné autoreferenčné prostriedky indexujúce femininitu, napriek tomu, že ony samé seba nevnímajú v rámci normatívnej femininity. Oka a Sajuri navyše medzi svojimi priateľmi a medzi sebou navzájom používajú *oné kotoba* (Lunsing a Maree 2004:101). S vnímaním homosexuality ako transrodovosti sa teda vyrovnávajú tak, že používajú prostriedky indexujúce femininitu

neštandardným spôsobom. Používaním štýlu, ktorý mieša stereotypné feminínne a maskulínne prvky, môžu predchádzať tomu, že jazykové prostriedky indexujúce femininitu budú vnímané ako reprodukcia normatívnej femininity, a do určitej miery tým môžu korigovať stereotypy o maskulínných lesbách (Maree 2002, cit. v Maree a Lunsing 2004:101).

Oné kotoba v rámci svojej sociálnej skupiny používajú aj niektorí hovoriaci, identifikujúci sa ako gejovia, z Itakurovho (2023) výskumu. Nasledujúce excerpty pochádzajú z rozhovoroch, v ktorých môžeme pozorovať, ako je *oné kotoba* vytváraná prostredníctvom zámen a druhej prvej osoby, partikul, a iných pragmatických prostriedkov, ktoré stereotypne indexujú femininitu. Excerpt (5) pochádza z interakcie Itakura s dlhoročným kamarátom a spoluhráčom Cutomom v kaviarni v Tokiu, kedy sa rozprávali o Itakurovom výskume.

(5) Cutomu o feminizme.

1 Cutomu: **mó, ataši**, feminizmu ni wa gimondarake da **wa**.

Ježiš, ja [ataši] mám ohľadne feminizmu veľa pochybností.

2 urusai manko ga sekuhara hadžime džosei mondai o sawagitate,

3 dódžó igai wa subete anči tte kaišaku saresóna sakkon,

V dnešnej dobe robia uškriekané pizdy, počnúc sexuálnym obťažovaním, zo ženských problémov veľkú vedu a všetko okrem sympatie sa zdá byť brané ako anti-feminizmus.

4 šicumon nagekakeru dake demo onnagirai tte búingu kašira.

Zaujímalo by ma, či by som schytil hejt, že som mizogýn len za to, že by som si [dovolil] položiť im otázku.

5 **án**, umegatai kjori o kandžiru **wa**.

Ách, cítim sa od toho veľmi vzdialený.

(Itakura 2023:62)

Cutomu kombinuje „hrubý mužný hlas“ s prostriedkami indexujúcimi femininitu (Itakura 2023:62). Okrem *ataši* (riadok 1) sú prostriedky ako interakčná partikula *wa* a citoslovčia *án* (riadok 1 a 5) a *mó* (riadok 1) (ibid.).

Nižšie uvádzam excerpty z rozhovoru medzi Itakurou a jeho mladším spoluhráčom Hirotom v Ničóme Café Vanilla.

(6) Hirota a Itakura o mužoch.

1 Hirota: jappa dekiru otoko wa hikaeme de nakja. perapera šaberu jacu ni wa naeru!

Je to naozaj tak! Ideálni muži musia byť rezervovaní! O tých, ktorí len blábolia, strácam záujem.

- 2 Itakura: honto, dakara **anta** ni wa zettai jokudžó šinai džišin aru **wa**.
Fakt, preto som si istý, že teba [anta] nikdy chcieť nebudem!
- 3 Hirota: **ara, ataši** mo **anta** wa muri! dekiru otoko ni wa hodotói kamoširenai **wa**.
Ále, ani ja [ataši] by som do teba [anta] nešiel! Možno mám od ideálneho muža d'aleko,
- 4 demo **anta** jori wa mada maši! barebare dža nai mon.
ale furt som na tom lepšie ako ty [anta]! Neni to na mne vidno [, že som gej]!
- 5 očicuki ga atte nonkeppoi tte iwareru ši.
A navyše mi hovoria, že som kludný, a že pôsobím ako hetero.
- 6 kensan¹⁶ ni wa kanawanai kamo dakedo.
Ale asi sa nemôžem porovnávať s Kenom.
- 7 kensan nonkeppokute zettai barenai **wa jo ne**.
Ken pôsobí tak hetero, že na ňom určite nie je poznať [, že je gej], čo?
- 8 onna mo otosesó da ši. Ikeru **wá!**
Ten by snád' zviadol aj ženu... Doňho by som šiel!
- 9 Itakura: kensan wa bekkaku jo. demo kensan datte kekkó ošaberi jo,
Ken je výnimočný. Ale aj on vie byť ukecaný,
- 10 nomikai toka de wa šizuka ni šiteru kedo.
ale na stretnutiach, kde sa pije, a na podobných akciách je potichu.
- 11 Hirota: minna no mae de wa umaku jatteru **wa jo ne**. sore de ii no jo.
Keď je pred ľuďmi, vie sa chovať, čo? Tak sa to má robiť!
- 12 Minarawanakja. á kensan! akogareru!
Musím sa to od neho naučiť! Á! Ken! Strašne ho obdivujem!

(Itakura 2023:73)

Vidíme, že Hirota používa osobné zámeno *ataši* (riadok 3). Okrem toho sú v tomto rozhovore prítomné iné jazykové prostriedky indexujúce femininitu ako zámeno pre druhú osobu *anta* (riadky 2–4) a interakčné partikule *wa*, *wa jo ne* (riadky 2–3, 7–8 a 11).

V tomto úryvku sa rozprávajú dvaja spoluhráči, ktorí majú rozdielne sociálne zázemie. Itakura je študent na univerzite, ktorý sa venuje akademickému výskumu, a Hirota je absolvent strednej školy, ktorý často strieda zamestnania (Itakura 2023:74). *Oné kotoba* v skupine

¹⁶ Ken je volejbalista z Ničóme, ktorý hrá za iný tím.

amatérskych volejbalistov vytvára medzi podobne rozdielnymi hovoriacimi priateľskú atmosféru (ibid.). Čo potvrdzuje aj výskum Abe (2010:140), ktorá komentuje, že *oné kotoba* v rámci komunity gejov pomáha stierať rozdiely medzi hovoriacimi, ktorý pochádzajú jednak z rozličných častí Japonska, druhak z iných sociálnych zázemí, resp., že *oné kotoba* umožňuje hovoriacim byť na rovnakej jazykovej a sociálnej úrovni.

Podľa Itakuru (2023:74) „*oné kotoba* slúži medzi spoluhráčmi aj ako prevencia proti romantickým vzťahom vo vnútri tímu“. Zároveň však pomáha hráčom vyjadriť solidaritu a slúži ako prostriedok vzdoru voči heteronormatívnym rodovým a sexuálnym normám prítomným v Japonsku (Itakura 2023: 74, 78). Z tejto konverzácie tiež vyplýva, že niektorí gejovia z volejbalového klubu považujú za atraktívnych maskulínných mužov, ktorí pôsobia heterosexuálnym dojmom a nepoužívajú *oné kotoba*. Podobné názory zastávalo aj niekoľko respondentov z výskumu Abe, ktorí tvrdili, že „ak gejovia používajú *oné kotoba*, nemôžu byť populárni“ (Abe 2010:106).

V prípade autoreferenčného prostriedku *uči* som zaznamenala iba jeden príklad jeho používania. Jedná sa o použitie mladou *njú háfu* Sugar, ktorá spolu s inou *njú háfu* Ajou účinkovala v dokumente *Onna tošite ikiru* („Žiť ako žena“). Analýzu ich jazykového správania v tomto dokumentu predstavuje Abe (2022). V čase natáčania dokumentu mala úradne zmenené pohlavie iba Sugar. Nasledujúca výpoveď je reakciou Sugar na Ajin výrok o plastických operáciách prs, kedy bolo témou konverzácie ideálne ženské telo.

(7) Sugar o plastických operáciách prs.

1 Džinkóteki ni cukuru no wa mente ga taihen da jo. Taihen dža nai?

Zmeny urobené plastickou operáciou je strašne náročné udržiavať! Nie?

2 Wakannai kedo, **uči** sonna koto šita koto nai kara.

Teda neviem, ja [uči] som také veci ešte nikdy nerobila...

(Abe 2022)

Ako bolo na začiatku podkapitoly povedané, zámeno *uči* používajú najmä mladé dievčatá, ktoré chcú vzdorovať normatívnej femininite, resp. normám, ktoré sú od žien v Japonsku očakávané (Yee a Wong 2021:149–153, viď napr. aj Kojima 2017; Miyazaki 2016, cit. v Satoh 2021:98), čo môže byť aj dôvodom prečo ho používa Sugar. Túto voľbu zámena môžeme porovnať s transrodovými ženami, zmienenými vyššie, ktoré používali naopak normatívne zámeno *wataši*. Tieto sa zároveň na rozdiel od Sugar a Aji identifikovali ako *seidóicusei šógai* a boli

jednak staršie a druhak mali iné sociálne zázemie. Čo znovu ukazuje, že výber zámena prvej osoby podmieňuje mnoho socio-kultúrnych faktorov.

4.1.2 Zámená stereotypne indexujúce maskulinitu

V tejto podkapitole sa venujem používaniu zámen *boku*, *ore* a *džibun*. Ak naviažeme na informácie o zámenách prvej osoby z podkapitoly 4.1 *ore* a *boku* sa praxi líšia v tom, aký „druh“ maskulinity indexujú. *Boku* býva oproti *ore* vnímané, ako „slabšie“ (Miyazaki2004:265). Jeden z účastníkov vo výskume Abe (2010) sa rozhodol vedome používať zámeno *ore*, pretože používanie *boku* podľa neho dokonca indexuje femininitu (85). Pričom z excerptov predstavených v predošlej podkapitole, v ktorých bola používaná *oné kotoba*, vieme, že heteronormatívna maskulinita je pre niektorých gejov podstatný a žiadaný atribút, preto sa niektorí môžu rozhodnúť používať „maskulínnejšie“ *ore* miesto *boku*.

Nasledujúci excerpt pochádza z výskumu Abe (2010) z rozhovoru medzi spomínaným Takašim a Jutakom, ktorý je dvadsaťsedemročný študent právnickej fakulty a ako preferované zámeno v rozhovoroch s Abe a ostatnými účastníkmi používa *ore*. Rozprávajú sa rozprávajú o tom, aké osobné zámená používa Takaši, pričom on tvrdí, že sa vedome snaží vyhýbať zámenám prvej osoby (viď *ki ni šite*, riadok 16), avšak podobne ako u iných účastníkov, jeho používanie jazyka nie vždy reflektuje jeho tvrdenia.

(8) Takaši o používaní osobných zámen.

1	Takaši:	boku , daiičininšó o cukawanai n desu jo, anmari.
<i>Ja [boku] zámená prvej osoby nepoužívam, príliš.</i>
2	Jutaka:	demo cukawanai to ikenai toki wa dó?
<i>Ale aké použiješ, keď to bez toho nejde?</i>
3	Takaši:	boku desu . ore wa kirai nan desu . nanka sono nante jú ka
<i>Použijem „boku“. „Ore“ neznášam. Ako to povedať,</i>
4		nininšó to taišó sasete kangaeru n desu ne.
<i>rozmyšľam o tom v kontraste k zámenám druhej osoby.</i>
5		ore to omae ato kimi dža nai desu ka.
<i>„Ore“ patrí k „omae“ a potom ostáva „kimi“, nie?</i>
6		boku sono aida gurai ga hošii n desu jo ne.
<i>Ja [boku] chcem niečo medzi tým.</i>

- 7 sono omae tte nanka mukacuku n **desu** jo ne.
„Omae“ ma tak nekaj irituje.
- 8 Jutaka: **anata** wa?
A čo „anata“?
- 9 Takaši: kimi tte jú no mo mukacuku n de.
Aj „kimi“ ma irituje.
- 10 ore tte jú hodo **boku** becu ni arappokunai tte omotteru n de,
11 ore wa cukaitakunai n de.
Nechcem používať „ore“, pretože si myslím, že ja [boku] na to nie som dost' drsný.
- 12 demo boku tte jú to gjaku ni
Na druhú stranu „boku“ mi príde,
- 13 **oboččama sugiru kandži mo suru** kara ija da na tte.
že pôsobí až moc zelenáčsky, takže ani to mi nevyhovuje.
- 14 anata wa nanka čotto kó čotto hen kana tte.
„Anata“ je také nejaké divné.
- 15 Jutaka: **džibun** wa dame na no?
A „džibun“ nie je dobré?
- 16 Takaši: **ki ni šite** cukawanai jó ni šite **imasu** ne, ičininšó.
Vedome sa snažím nepoužívať zámená prvej osoby
- 17 anmari narubeku iwanai. dakara sugoi fuben na n **desu** kedo.
čo najviac sa dá. Ale je to veľmi nepríjemné.
- 18 sugoi fuben.
Veľmi nepríjemné.
- 19 méru toka de čanto fōmaru na toki wa watakuši wa de.
Keď píšem formálny mail, používam „watakuši“.

(Abe 2010:144)

Z rozhovoru vyplýva, že Takaši vníma autoreferencie vo vzťahu k zámenám druhej osoby, čo reflektuje tvrdenie uvedené v úvode tejto kapitoly, že výpoveď je potrebné vnímať ako celok, v ktorom každý prostriedok pomáha vyjadrovať želané sociálne významy. Ako autoreferenciu Takaši v neformálnom kontexte používa zámeno *boku* (riadok 1, 6 a 10), pričom zároveň vidíme, že má k tomuto prostriedku ambivalentný vzťah. Používa ho, i keď podľa neho evokuje imidž „neskúseného mladíka“ (viď *oboččama sugiru kandži mo suru* na riadku 13). Takaši *boku*

zrejme považuje, aj napriek týmto konotáciám, za najvhodnejšie dostupné zámeno prvej osoby. Tu sa môžeme odvolať na Lunsinga (Lunsing a Maree 2004:97) a Abe (2010:83), ktorí hovoria o tom, že mladí gejovia môžu byť neistí ohľadom výberu autoreferencie, kvôli rodovej príznačnosti japonských osobných zámen, i keď Takaši explicitne neuvádza, že by mal s výberom problém práve kvôli tomu. No ako sme videli v kapitole 3.1, Takaši je mladý a v komunite gejev nový, preto sa domnievam, že jeho dvojznačné pocity a vyjadrenia ohľadom autoreferencie môžu prameniť aj z toho, že si zatiaľ nie je v kontextoch spojených s jeho sexualitou istý výberom zámena.

Povšimnite si tiež, že Takaši v časti rozhovoru, kedy je témou jeho používanie zámena pre prvú osobu (*boku*, riadky 1–7 a *džibun*, riadky 15–17), používa v prísudku zdvorilý štýl spony *desu* (riadky 1–7 a 17) a slovesa *iru* (*imasu*, riadok 16), ale v pokračovaní, kedy je témou používanie zámena druhej osoby (*anata*, riadky 8–14), používa v prísudku dôverný štýl. Mám za to, že tieto jazykové stratégie môžu vyplývať z toho, že Takašeho cieľom je, aby tvrdenia ohľadom používania autoreferencie naznačovali, že je nad vecou, resp., že svoje jazykové stratégie má premyslené a nemá ohľadne nich pochybnosti, k čomu používa zdvorilé formy v prísudkoch (viď napr. Obana 2016, Okamoto 2011).

V nasledujúcom excerpthe hovorí o používaní *boku* zákazníčka z lesbických barov, ktorá sa identifikovala ako lesba, mala približne 35 rokov a pracovala v spoločnosti, ktorá sa zaoberala počítačovou grafikou (Abe 2004:215). Keď sa s Abe rozprávala o používaní referenčných prostriedkov pre prvú osobu, používala *ataši* (Abe 2004:215). Nižšie je uvedená jej odpoveď na otázku, či používa aj iné zámená.

(9) Abe a zákazníčka v lesbickom bare.

1 **ataši** wa kjosei o haru toki, **boku** o cukau.

Keď ja [ataši] vyjadrujem falošnú silu, používam „boku“.

(Abe 2004:215)

Hovoriaca sa vyjadrila, že vo „feminínnom“ *ataši* necíti silu, a dodáva že *boku* používa pri debate s nadriadeným, ktorý možno vie, že je lesba, pretože to považuje za spôsob, ako sa mu môže spoločensky vyrovnáť (Abe 2004:215). V určitých kontextoch teda vedome používa indexikálne kvality „maskulínnych“ foriem k dosahovaniu želaných sociálnych významov (ibid.). Voľba tejto hovoriacej je zaujímavá, pretože ako tvrdí Abe (2022), používanie tohto zámena dospelou ženou môže byť v heteronormatívnom kontexte vnímané ako „veľmi čudné“.

Avšak pri queer hovoriacich sledujeme, že práve kvôli ich sexualite či rodovej identite, ktorá sama o sebe prekračuje heteronormatívne štandardy, majú vyššiu vôľu prekračovať hranice jazykových rodových noriem.

Zámeno *Boku* používa k autoreferencii aj transrodový muž z panelovej diskusie uverejnenej v časopise *Anise*.

(10) Transrodový muž o vzťahu k lesbám.

- 1 **boku** wa rezubian ga kirai nan džanakute,
Nie, že by som ja [boku] nemal rád lesby,
- 2 rezu ikóru onna, džibun ga onna ni mirareru no ga ija datta.
ale lesba znamená žena, a ja som nechcel, aby sa na mňa pozeralo ako na ženu.

(Abe 2004:213)

Podľa toho, čo hovorí, reprodukciou rodových jazykových noriem sa zrejme snaží podporiť to, aby bol spoločnosťou vnímaný v roli svojho želaného rodu, čo je pri transrodových osobách pomerne očakávaná prax. Bližší kontext však k jeho osobe či jazykovému správaniu nemáme.

V ďalšom excerpthe vidíme geja, ktorý v určitých kontextoch preferuje používať zámeno *boku* a v iných zámeno *džibun* (Yee a Wong 2021:149–153). Jedná sa o dvadsaťštyriročného postgraduanta Satorua, ktorý tvrdí, že ako zámená prvej osoby používa iba *džibun* a *wataši* a že nikdy nepoužíva *ore*, pretože to nie je v súlade s jeho rodovou identitou (Abe 2010:145). Nakoľko Satoru explicitne odmieta *ore* ako autoreferenčný prostriedok, môžeme u neho vidieť podobný odpor k normatívnym prostriedkom, aký sme videli v predošlej podkapitole u Mariny a Fušimiho. Avšak počas deväťdesiatminútového rozhovoru s Jutakom, s ktorým navštevovali rovnakú univerzitu v Tokiu,¹⁷ *wataši* nepoužije ani raz, *džibun* sedemkrát, zatiaľ čo *boku* až deväťkrát (Abe 2010:145, 146, 173). V excerpthe (11) (riadok 1), kedy Satoru odpovedá na otázku, či jeho rodičia vedia o jeho sexualite, a v excerpthe (12), čo je bližšie nepopísané vyjadrenie, ktoré sa netýka jeho sexuality, používa zámeno *boku*.

(11) Satoru o sebe ako o synovi.

- 1 **boku** sugoi madžime na jútósei datta kara. datte, **boku** zaši o sa,
Ja [boku] som bol usilovný príkladný študent, ale ja [boku]som raz,
- 2 beddo no ue ni okippanaši ni šite gakkó ni itte šimatta koto ga atte sa . . .
bohužiaľ, odišiel do školy a nechal som na posteli [erotický] časopis.

¹⁷ Bližšie informácie, okrem toho, že navštevovali rovnakú univerzitu, k vzťahu Jutaku a Satorua nemáme.

(Abe 2010:146)

(12) Satoru mimo tému homosexuality.

1 **boku** terebi minai n da jo, zenzen.

Já [boku] telku nepozierám, vôbec.

(Abe 2010:146)

Pri zmene témy, keď rozpráva o tom, že bol na základnej škole šikanovaný a deti sa mu posmievali, že je *okama*, po prvýkrát použije *džibun*.

(13) Satoru o sebe ako o gejovi.

1 demo, **džibun** wa motomoto, ún, demo šógakkó no koro wa

2 okama tte idžimerareteta kara, **džibun** ga širu mae ni

3 mawari no ko wa wakatteta n da jo ne, nande daró ne.

Čo sa mňa [džibun] týka, deti okolo mňa vedeli, že som gej ešte predtým, ako som to vedel ja [džibun] sám, šikanovali ma a hovorili mi, že som „okama“. Zaujímalo by ma ako na to prišli.

(Abe 2010:146)

Následne pri zmene témy na jeho pocity ohľadne svadieb homosexuálov a dúhových pochodov opäť používa *džibun*.

(14) Satoru o homosexualite a dúhových pochodoch.

1 kekkon šitai hito ga dekinai no wa má omoširokunai džan.

Nie je vtipné, že ľudia, ktorí sa chcú vziať sa nemôžu!

2 **džibun** wa becu ni ii no. **džibun** wa becu ni šinakute mo ii ši.

Mne [džibun] to nevadí. Ja [džibun] som v pohode aj s tým, že sa neožením.

3 **džibun** wa ima made nan da jo

Doteraz som si ja [džibun] myslel,

4 minna de aruite asekusai toka sa omotteta n da kedo,

že dúhové pochody sú iba miesto plné smradľavých spotených ľudí, ktorí spoločne kráčajú,

5 džissai itte mitara, nanka umaku ienai kedo, a, imi no aru mono nan da na tte omotta.

ale keď som tam skúsil ísť, neviem ako to povedať, ale pomyslel som si, že je to akoby vec, ktorá má zmysel.

(Abe 2010:146)

Vysvetlenie zmeny v používaní zámena prvej osoby môže spočívať v tom, že hovoriaci používa *boku* pri témach, ktoré sa netýkajú jeho sexuálnej identity (Abe 2010:146–147). Obsah tvrdenia v excerpthe (11) sa týka jeho ako syna, pričom od tejto identity zrejme svoju sexuálnu identitu dištancuje. Dalo by sa povedať, že *boku* môže v tomto prípade vyjadrovať to, ako si Satoru myslí, že ho chcú vidieť rodičia, ergo v heteronormatívnych rámcoch. Podľa Abe (2010:146–147) Satoru používa *džibun* vedome v kontextoch, kedy o sebe hovorí ako o gejovi. Domnievam sa, že dôvod, prečo v tejto konverzácii nepoužíva *wataši*, resp. prečo používa *boku*, môže vyplývať aj z toho, že jeho konverzačným partnerom je Jutaka, ktorý používa silné „maskulínne“ *ore*. Satoru preto môže voliť *boku* ako „maskulínnejšie“ zámeno v porovnaní s *wataši*, ktoré by mohlo pôsobiť príliš feminínne. Relevantnosť tohto tvrdenia však nie je možné spoľahlivo doložiť, nakoľko nemáme k dispozícii dáta, ktoré by popisovali jeho jazykové správanie v rozhovoroch s inými účastníkmi.

Okrem Satorua bolo *džibun* často používané aj mladými zamestnankyňami (20–25 rokov) v lesbických baroch (Abe 2004:214). Vynímajúc *džibun*, v lesbických baroch bolo pozorované aj používanie prostriedkov ako *wataši* a *ataši* (indexujúce femininitu) a *ore* a *waši* (indexujúce maskulinitu) (Abe 2004:213–214). Abe však bližšie informácie k používaniu týchto zámen neuvádza ani v popisoch jazykového správania účastníčok, ani v prezentovaných excerpdoch. Niektoré zamestnankyne vysvetľovali voľbu *džibun* tým, že sa chcú vyhnúť binárnym vzorcom, ktoré predstavujú „tradičné“ autoreferenčné formy indexujúce maskulinitu alebo femininitu, čo odpovedá popisu k tomuto zámenu uvedenému v podkapitole 4.1. Napríklad zamestnankyňa, ktorá mala dvadsaťjeden rok, a v bare pracovala už niekoľko mesiacov, používala *džibun* počas celého večera, bez ohľadu na to, či sa rozprávala s kolegyňami alebo so zákazníkmi (Abe 2004:214). Nasledujúci príklad ilustruje jej používanie jazyka voči nadriadenej, ktorá sa jej spýtala, či sa pred prácou najedla.

(15) Mladá zamestnankyňa v lesbickom bare k nadriadenej.

1 **kuttené, džibun** wa. nan da, nannimo né džan.

Ja [džibun] som nežrala. Ty kokos, a tu ani nič neni!

(Abe 2004: 214)

Táto zamestnankyňa sa vyjadrila, že zámeno *džibun* používa práve preto, že ho považuje za najviac neutrálny dostupný prostriedok (Abe 2004:214). Jej dôvod k používaniu tohoto

prostriedku je podobný ako dôvod queer žien v úvode predošlej podkapitoly – Micuhaši Džunko (Abe 2004, Abe 2010:9) a Mitaky (Abe 2022), ktoré na rozdiel od tejto ženy považovali za najviac neutrálny prostriedok *wataši*. Účastníčka sa vyjadrila, že nechce používať zámeno *boku*, pretože ho považuje za maskulínnu formu a ona „ani nemá mužov rada“ (Abe 2004:214). Avšak, ako si ukážeme v podkapitole 4.3.2, nerobí jej problém používať iné formy normatívne spájané s maskulinitou, ako je vulgárnejšia forma slovesa „jesť“ (*kuu*) a zmena diftongu *ai* na *é* v *kuttenai*. To reflektuje, že autoreferencia môže byť pre hovoriacich viac spätá s ich identitami, ako ostatné formy.

V nasledujúcom excerpthe vidíme dvadsaťročnú zamestnankyňu z výskumu Abe (2004, 2010), pracujúcu v lesbickom bare takmer rok. Táto žena v telefonickom rozhovore so stálou zákazníčkou prechádza z používania zámena *džibun*, ktoré používala počas dvojhodinového rozhovoru s Abe pred telefonátom, na používanie zámena *ore* (Abe 2004:214), ktoré môže indexovať aj okrem už zmienených kvalít aj agresivitu, hrubosť či nadradenosť (SturtzSreetharan 2009:258).¹⁸

Jednalo sa o účastníčku, ktorá tvrdila, že *džibun* je jej preferovaný autoreferenčný prostriedok, pretože „nechce pôsobiť príliš feminínne“ a zároveň uviedla, že „na rozdiel od svojej nadriadenej, ktorá používa *waši*, ona nepoužíva iné ‚maskulínne‘ osobné zámená“ (Abe 2004:214). Toto naznačuje, že zamestnankyňa sama spája *džibun* s maskulinitou, ale napriek tomu ho považuje za vhodné pre vytváranie svojej rodovej a sexuálnej identity.

V práci Abe (2004, 2010) je zachytená iba časť rozhovoru zo strany zamestnankyne. Po skončení hovoru zamestnankyňa vysvetlila, že noc predtým sa v bare konala párty, počas ktorej sa daná zákazníčka správala neadekvátne a obťažovala svoje okolie, pričom v telefonáte tvrdila, že si nič nepamätá (Abe 2004:214).

(16) Zamestnankyňa lesbického baru v telefonickom rozhovore so stálou zákazníčkou.

1 **omé** na, **fuzakenna** jo, **ore** okoru jo.

Ty [omé] počúvaj, nerob si zo mňa prdel, ja [ore] som našťvaná!

2 džá, eisan ni kiite **mina** jo.

Tak sa skús spýtať A¹⁹!

3 ane, só da jo, **anta**, minna ni meiwaku kaketa n da kara.

¹⁸ Avšak napr. v prefektúre Ibaraki používajú *ore* bežne aj staršie ženy (Sunaoshi 2004, Kokuritsu Kokugo Kenkyūjo 2003, cit. v Ozaki 2022:181).

¹⁹ „A“ je referencia, ktorú Abe (2004, 2010) používa k aktérke, ktorá bola zrejme účastná párty, ktorá sa v podniku konala noc predtým, ale bližšie informácie o jej identite nemáme.

- Počúvaj, je to tak, ty [anta] si všetkých otravovala.*
- 4 **ore sugé** koši itai mon.
Strašne ma [ore] bolí chrbát!
- 5 čigau jo. pancu to bura wa cuketeta jo.
Nie, mala si na sebe spodky a podprsenu.
- 6 un, itteta. –no jaró tte. dakara **koi** tte.
Áno, hovorila „dočerta s ňou“. Tak proste príď!
- 7 mada eisan wa inai jo.
A tu ešte nie je.
- 8 iru jo.
Áno, je tu.
- 9 má só da to omou jo.
No, myslím, že áno.
- 10 só jú koto džanai kedo ne. okorareru jo, mata eisan ni.
Ale asi to tak nie je. naštve sa na teba, A, znova.

(Abe 2004:214, 216, Abe 2010:45, 48)

Vidíme, že zamestnankyňa používa ako autoreferenciu *ore* (riadok 1), čo pôsobí oproti *džibun* agresívne. Táto konverzácia je z jej strany emotívna, pretože vyčíta zákazničke problémy, ktoré jej noc predtým spôsobili. V tejto výpovedi vidíme okrem *ore* aj iné prostriedky, ktoré implikujú hnev a asertivitu. Jedná sa o používanie expresívnych tvarov, ako dôverné a strohé imperatívy sloviess, ako *mina* (riadok 2), *fuzaken na* (riadok 1), *koi* (riadok 6), pragmatickú formu *sugé* (riadok 4), ale aj referenciu k druhej osobe, *omé* (riadok 1), ktorým sa podrobnejšie budem venovať v podkapitole 4.2. a 4.4.

Zmenu v autoreferencii z *džibun* na *ore* (riadok 1 a 4) môžeme podľa Abe vysvetliť tým, že táto zamestnankyňa „zrejme považuje *džibun* za adekvátne k tomu, aby ho používala vo formálnejších kontextoch, ako je interakcia s relatívne novou zákazničkou, ktorá je navyše výskumníčka“ (2004:215). Abe (2004:215) sa zároveň domnieva, že zámeno *ore* je pre zamestnankyňu „preferovaný prostriedok v intímnejších a emotívnejších kontextoch“. Avšak nakoľko v rozhovore pred telefonátom zamestnankyňa tvrdila, že iné „maskulínne“ formy okrem *džibun* nepoužíva, domnievam sa, že v tomto prípade súvisí jej používanie zámena *ore* skôr s negatívnou emóciou voči protistrane. Bohužiaľ máme málo dát na to, aby sme mohli zodpovednejšie posúdiť.

V reči niektorých gejev môžeme pozorovať iné používanie zámena *ore*. Nasledujúci hovoriaci Goiči z výskumu Abe (2010) je tridsaťšesťročný taxikár, ktorý pochádza z prefektúry Miyazaki, a do Tokia sa presťahoval v roku 2002 (Abe 2010:147). V rozhovore s Jutakom, jeho dlhoročným priateľom, použije *boku* štyridsať štyrikrát a *ore* iba päťkrát (Abe 2010:103, 147). „Je teda zrejmé, že *boku* je preňho preferovaný prostriedok autoreferencie“ (Abe 2010:147). Goiči používa *ore* keď hovorí Jutakovi, že premýšľal o adopcii dieťaťa.

(17) Goiči Jutakovi o adopcii dieťaťa.

1 dakara ne **ore**, jóši moraó kana toka omotta koto mo aru.

Ja [ore] som rozmýšľal aj nad adopciou dieťaťa.

(Abe 2010:147)

Podľa Abe (2010:147) *ore* v tomto prípade môže naznačovať vyhnanenie sa voči gejom, ktorí nezvažujú možnosť adopcie, a zmena vo vyjadrovaní, na rozdiel od Satorua (excerpty 11–14), nesúvisí „s jeho sexuálnou identitou ako takou“, ale skôr s kontextmi, v ktorých sa stavia do pozície homosexuála určitého typu. Mám za to, že na základe dát, ktoré máme k dispozícii, je možné explicitne tvrdiť, že jeho používanie *ore* sa viaže na kontexty spojené s heterosexuálnou a/lebo stereotypnou maskulinitou. V excerpthe (18) hovorí o tom, že je kvôli tomu, ako vyzerá, často vnímaný okolím ako heterosexuál

(18) Goiči o tom, že býva považovaný za heterosexuála.

1 zettai **ore** ničóme aruitete mo ne, mukaši kara suníká ni baito ni iku toki mo,

Napriek tomu, že ja [ore] som kráčal po Ničóme, cestou na brigádu do Suníka,

2 koe kakerarete, suimasen, nonke no kata desu ka tte iwareta koto aru. oikaketekijotta²⁰.

sa mi stalo, že na mňa niekto zvolal a opýtal sa: ‚môžem sa spýtať? ste hetero?‘. Ten človek ma prenasledoval.

(Abe 2010:147)

V excerpthe (19) hovorí o tom, že číta časopis G-men, ktorý je mierený na maskulínných gejev (Abe 2010:147), a preto sa zrejme cíti ako gej tohoto typu.

(19) Goiči o tom, že číta G-men (časopis pre maskulínných gejev).

²⁰ *Kijotta* znamená v mijazackom dialekte minulý čas od slovesa *kuru* – *kita* (Abe 2010:177).

- 1 ore ga G-men dešó.
Ja [ore] som typ muža, [aký propaguje] G-men, nie?

(Abe 2010:147)

Z výskumov Abe (2010) a Itakuru (2023) vyplýva, že heteronormatívna maskulinita je u gejev preferovanejšia, než feminínne pôsobiaci *okama* a gejovia, ktorí používajú *oné kotoba*. Na rozdiel od vyššie uvedených príkladov, v nasledujúcom rozhovore sa Goiči dohaduje s Jutakom o tom, či používa *oné kotoba*, pričom k sebe referuje pomocou *boku* (riadok 4).

(20) Jutaka a Goiči o používaní *oné kotoba*.

- 1 Jutaka: činami ni džibun de wa cukaemasu ka?
Mimochodom, vieš používať [oné kotoba]?
- 2 Goiči: cukaemasen.
Neviem.
- 3 Jutaka: cukaemasu jo ne. (smiech)
Ale vieš, nie?
- 4 Goiči: cukaemasen. **boku** ne hontó ne, mise jatteru toki kara kó nan datte.
Neviem. Naozaj, ja [boku] som rozprával takto, aj keď som mal bar.
- 5 Jutaka: datte, šabetten kiita koto aru jo.
Ale ja som ťa počul [oné kotoba] používať!
- 6 Goiči: te toka, teburi soburi wa só natta kedo, ima naorimašita.
Mal som gestá a správanie [, ktoré majú oné hovoriaci], ale teraz je to už v poriadku.
- 7 Jutaka: é? (smiech)
Čože?!
- 8 Goiči: ija honto.
Nie, fakt!
- 9 Jutaka: é?
Čo?
- 10 Goiči: džibun no naka de wa, hadžime wa, jappari só jú šigoto kawatte
Mal som to v sebe a jasné, že keď som zmenil prácu,
- 11 teburi soburi deteta no jo. ima wa mó naotta.
zo začiatku bolo to správanie a gestá vidno. Ale teraz je to už v poriadku.

(Abe 2010:103, 104)

Pre Goičiho zrejme takéto dohadovanie nie je dôvodom k zmene autoreferencie na agresívnejšie *ore* (na rozdiel od účastníčky v excerpate (16)). V porovnaní s predošlými ukázkami jeho vyjadrovania, v tomto rozhovore sa zrejme ani nestavia do pozície homosexuála určitého typu. Zaujímavé je aj jeho ďalšie vyjadrenie ohľadne oné kotoba:

(21) Goiči o oné kotoba

- 1 Are jappari fun'iki jo ne. Un. Kokoro juruseru wake dža nai kedo, nan te jú no,
- 2 džibun ga nan te jú no kana, kó hotto, hotto dža nai kedo,
- 3 so kokoro juruseru fun'iki ni naru to, šizen ni dete kuru toki ga aru.

Predsa len to asi bude atmosférou. Hej. Nie že by to znamenalo, že sa musím cítiť bezpečne, ale ako to povedať, keď sám, ako to vyjadriť, nie je to pocit úľavy, ale, no, [oné] používam prirodzene, keď sa ocitnem v atmosfére, v ktorej sa cítim bezpečne.

(Abe 2010:136)

Napriek tomu, že pred tým tvrdil, že oné kotoba nevie používať, teraz priznáva, že v atmosfére, keď sa cíti uvoľnený ju používa. Abe (2010:136) dokonca komentuje, že v takýchto kontextoch mu používanie oné kotoba dodáva „ako homosexuálovi sebavedomie“. Niektorí gejovia z výskumu Abe (2010) tvrdia, že oné kotoba je používaná hlavne v prostredí gej barov, avšak Goiči tvrdí, že nie v každom bare dokáže oné kotoba používať, a že skutočne ide skôr o to, aby to bolo prostredie, v ktorom sa cíti dobre (ibid.)

Na rozdiel od Goičiho, ako som už spomína na začiatku tejto podkapitoly, Jutakovo preferované zámeno je *ore*, čím podľa Abe buduje svoj maskulínny imidž (Abe 2010:148). Avšak zároveň informoval, že v poslednom čase používa *boku*, keď sa rozpráva so staršou spolužiačkou, resp. v kontextoch, keď necíti, že by bola ohrozená alebo spochybňovaná jeho rodová identita (ibid.). Pričom voči spolužiačke by *ore* pravdepodobne mohlo pôsobiť príliš hrubo. Tu znova vidíme, že hovoriaci používajú určité jazykové prostriedky na základe kontextu, v ktorom sa nachádza.

4.2 Zámená druhej osoby jednotného čísla

V tejto podkapitole sa zaoberám zámenami *omé* (*omae*) a *anta* (*anata*). Ako bolo uvedené na začiatku podkapitoly 4.1, zámená druhej osoby nie sú v japončine používané príliš často, pretože sú z pravidla používané voči osobe rovnocenného alebo nižšieho sociálneho postavenia,

v opačnom prípade môžu byť považované za urážku (viď napr. Lee a Yonezawa 2008:754).²¹ V dátach, s ktorými pracujem sa ich taktiež nachádzalo málo, preto kapitolu nerozdeľujem na viac podkapitol.

V lesbických baroch z výskumu Abe (2004, 2010) boli používané primárne práve *omé* (skrátene z *omae*) a *anta* (skrátene z *anata*) (Abe 2004:215). „*Anta* a *omae* sú považujú za neformálne a mierne vulgárne“ (Lee a Yonezawa 2008:756). *Omae* indexuje blízky vzťah medzi hovoriacim a protistranou alebo to, že sociálne postavenie protistrany je rovnaké alebo nižšie ako postavenie hovoriaceho (Lee a Yonezawa 2008:756). Býva používané mladšími hovoriaci (SturtzSreetharan 2009:265, Kobayashi 2016, cit. v Abe 2022). *Omé* bolo v lesbických baroch používané „medzi blízkymi priateľkami, medzi zamestnankyňami a zákazníkami a medzi zákazníkami [navzájom]“ (Abe 2004:215).

Anta a *anata* sú používané najmä medzi rovnocennými partnermi alebo v rodine (Lee a Yonezawa 2008:755), pričom obe sú používané aj ženami aj mužmi (Reynolds 2022:243), avšak niektoré zdroje uvádzajú, že sú používané častejšie ženami (viď napr. Suzuki 1978; Morita 1980; Okamoto 1985, cit. v Lee a Yonezawa 2008:755). Abe (2004, 2010) uvádza konkrétny príklad použitia *omé* a *anta*, ktorý sme už videli v súvislosti s autoreferenciou *ore* vyššie v excerpthe (16) pri telefonickom rozhovore zamestnankyne lesbického baru so stálou zákaznicou.

Na začiatku rozhovoru, keď prvýkrát hovoriaca referuje k zákaznicike, používa zámeno *omé* (16:1). Je nahnevaná a neverí jej, že si nepamätá, čo noc predtým robila, a vyjadrila sa, že *omé* jej v priebehu konfrontácie pomáha vyjadrovať rúzne postoje (Abe 2004: 216). Druhýkrát, keď referuje k zákaznicike, používa zámeno *anta* (16:3) a snaží sa jej vysvetliť, že ju a ďalších známych svojim správaním otravovala, „pričom *anta* je doplnené pokusom presvedčiť [protistranu o svojich tvrdeniach pomocou] (*só da jo, anta, minna ni meiwaku kaketa n da kara.*“ – *je to tak, ty [anta] si všetkých otravovala.*)“ (Abe 2004:216). Hovoriaca používa „*da jo*“ ako dôraz na to čo hovorí, pričom *anta* oproti *omé* pôsobí priateľskejšie a menej povýšenecky a zároveň stále indexuje dištancovanie sa od protistrany (SturtzSreetharan 2009: 272, 274).

V nasledujúcich odstavcoch uvádzam ďalší príklad kedy účastníčka z lesbického baru používa *omé*. Jedná sa o ženu z excerpthe (9), ktorá používa zámeno *boku* v debatách

²¹ V neformálnych kontextoch sa druhá osoba častejšie oslovuje menom alebo prezývkou (Abe 2004:215) a vo formálnych kontextoch spojením priezviska s honorifickým sufixom *-san* alebo tzv. „zástupnými zámenami“, ktoré v sebe nesú „významový prvok úcty a vzhliadania k oslovenému“, ako sú napr. *okásan* (matka), *sensei* (učiteľ) atp. (Watanabe 2000:105). Zároveň môže ísť aj o kombináciu mena a zástupného zámena (Lee a Yonezawa 2008:754).

s nadriadeným. Vyjadrila sa, že zámeno *omé* používa keď sa dohaduje s blízkymi priateľmi, ktorí sú muži. Pričom znova môžeme pozorovať funkciu zámen k vymedzeniu sa voči protistrane, rovnako ako v predošlom príklade. Zároveň sa vyjadrila, že „v *omé* cíti rásnosť, ktorá sa nedá vyjadriť používaním *anta* alebo *omae*“ (Abe 2004:216). Rovnako ako účastníčka v príklade (16) tvrdí, že *omé* jej pomáha vyjadrovať sa behom konfrontácie rásnejšie (Abe 2004: 216).

Čo sa týka výskumu reči gejov, Abe (2010:148) prekvapilo, že účastníci v jej výskume „počas rozhovorov a diskusií nepoužívali referencie k druhej osobe, ako *anata*, *anta*, *kimi*, and *omae*, s jednou výnimkou“ uvedenou nižšie. V excerpthe (22) Goiči použil *anta* (riadok 1), keď hovoril dlhoročnému kamarátovi Jutakovi o tom, prečo používa *oné kotoba* v SMS správach (Abe 2010:148).

(22) Goiči Jutakovi o používaní *oné kotoba*

1 ija, kóka wa nai jo. Boku, nanka ne, **anta** mo só ja kedo,

Nie, nemá to efekt. Ja tak nejak...a ty [anta] to robíš tiež...

2 nanka uke o nerau wake dža nai kedo, dokka de só džódan de warakasó kana toka.

nie že by mi išlo o to predvádzať sa, ale chcem vtipkovať a rozosmievať ľudí.

(Abe 2010:148)

Zámeno *anta* je často používané hovoriacimi *oné kotoba* (Maree 2020:5, vid' napr. aj Abe 2010:133). V tomto konkrétnom kontexte *anta* pravdepodobne indexuje Goičiho vyjadrenie solidarity s jeho priateľom Jutakom (Abe 2010:148).

Itakura s jeho spoluhráčom Hirotom v excerpthe číslo (6) používajú *anta* (riadky 2–4) ako prostriedok dištancovania sa od protistrany, pretože sa navzájom doberajú, resp. kritizujú. Vzhľadom na to, že používajú *oné kotoba*, jedná sa o kritiku, ktorá má byť braná s rezervou (Itakura 2023:78, vid' napr. aj Abe 2010:119). Zámeno *anta* je tiež používané v nasledujúcom rozhovore medzi Itakurom a iným spoluhráčom, Toširóm, štyridsaťtriročným učiteľom. V tomto rozhovore, podobne ako v excerpthe (6) medzi Itakurom a Hirotom, *oné kotoba* môže pomáhať neformálnemu rozhovoru dvoch ľudí, ktorí sa inak pohybujú v inom sociálnom prostredí. V nasledujúcom prehovore hovorí Toširó Itakurovi o svojom pohľade na lesby.

Toširó: „Zdá sa, že mnohé vidia mužov iba ako darcov spermií. Bol som o to požiadaný viackrát. Zneli ako posadnuté!“²²

(23) Toširó a Itakura o lesbách a darcovstve spermií

- 1 Toširó: seiši banpaia da **wa**.
Sú to spermiové upírky!
- 2 Itakura: **anta** mo dešo, pokočin šabušabu šiteru koto wasurenai de.
Ty [anta] predsa tiež, nezabúdaj na to, že aj ty vysávaš pind'úre.
- 3 Toširó: činko-gurui ni iwaretakunai **wa**.
Nechcem aby mi to hovoril zrovna blázon do penisov!

(Itakura 2023:78)

Itakura mu odpovedal:

„Tak či onak, tvoje lesbické známe sú len zlomok. Rovnako zúfalo pôsobia aj niektoré gej páry, ktoré hľadajú náhradnú matku [...]“.

4.3 Ostatné lingvistické prostriedky

V tejto kapitole sa budem venovať interakčným partikulám, citoslovciam a iným pragmatickým formám. Rovnako ako v kapitole 4.1, budem rozdeľovať prostriedky podľa toho, či indexujú femininitu alebo maskulinitu.

4.3.1 Ostatné prostriedky stereotypne indexujúce femininitu

V tejto časti sa budem zaoberať interakčnou partikulou *wa* a jej variantou *wa jo ne*, citoslovcami *ara*, *mó* a *án*, honorifikačným prefix *o-* a používaním zdvorilosti.

Wa vyslovené so stúpajúcou intonáciou je považované za súčasť *džoseigo*. Reynolds (2022:255) tvrdí, že takéto *wa* má, oproti interakčným partikulám spájaným s maskulinitou, ako napr. *ze* alebo *zo*, čisto expresívnu funkciu, teda vyjadruje pocity hovoriaceho. A podľa Ozakiho (2022:193) je v podstate používané ako výkričník. Ak naviažem na excerpt (23), môžeme v niekoľkých krátkych vetách vidieť hneď dva príklady používania tejto interakčnej

²² Toto je časť rozhovoru ktorá bola v pôvodnej práci uvedená iba v anglickom preklade.

partikuly (riadky 1, 4). Toširóové použitie *wa* v tomto prípade zodpovedá popisu vyššie, teda používa ho k expresívnemu vyjadrovaniu. Ďalší príklad takéhoto vyjadrovania môžeme vidieť aj v nasledujúcom excerpthe. Itakura so spoluhráčom Kazukim išli večer do podniku v Jojogi (Tokio), kde chceli stretnúť mužov, s ktorými by strávili noc (Itakura 2023:75). Pri tejto príležitosti stretli Kentaróa bývalého spoluhráča z volejbalového klubu, ktorý bol „(ne)chvalne známy ako jeden z najzdatnejších používateľov *oné kotoba*“ (ibid.). Itakura a Kazuki ho pozdravili používajúc *oné kotoba*:

(24) Kazuki a Itakura ku Kentaróovi

ará, okusan, ohisašiburi.

Ále, madam! Dlho sme sa nevideli!.

(Itakura 2023:75)

V tomto krátkom výroku použili citoslovce *ará*, prefix *o-* (*o-hisašiburi*), ktorý je súčasťou tzv. „okrasných výrazov“ (*bikago*, vid' napr. Endo a Abe 2022:223–225, Nagata 2022:297–298), a zástupné osobné zámeno „madam“ (*okusan*), ktoré indexuje ženský rod referenta. Ako bolo uvedené v podkapitole 3.2, vyššia miera zdvorilosti a citoslovce *ara* (*ará*), sú považované za súčasť *džoseigo*. Použitím týchto prostriedkov teda vtipne/uštipačne zdravia svojho bývalého kolegu. Okrem tohto jazykového správania je zaujímavé aj to, čo nasledovalo. Kentaró ich ignoroval a odišiel. Potom ho videli s mladíkom vo veku približne dvadsať rokov, ktorý sa pravdepodobne pokúšal Kentaróa zviest' (Itakura 2023:75). Neskôr Kentaró Itakurovi potichu povedal:

„Vieš, že pokiaľ nebudeme držať klapačku, nebudeme mať sex, však?“ (cit. v Itakura 2023:75).

Tento prípad opäť potvrdzuje, že u niektorých gejov je *oné kotoba* vnímaná pomerne negatívne.

Používanie interakčnej partikule *wa* (riadky 2–3 a 8), jej varianty *wa jo ne* (riadky 7 a 11) a citoslovca *ara* (riadok 3) môžeme vidieť aj v excerpthe (6) z rozhovoru Itakuru s Hirotom. Vidíme, že keď hovoriaci rozprávajú o sebe používajú partikulu *wa* samostatne, ale keď hovoria o Kenovi, kombinujú partikule *wa jo ne*, pričom *ne* na konci zjemňuje výpoveď. *Wa jo* samo o sebe by mohlo pôsobiť príliš asertívne (Reynolds 2022:257–258). Mám za to, že táto jazyková stratégia môže vyplývať z toho, že hovoria o tretej osobe, pri ktorej nechcú používať formy,

ktoré by mohli znieť príliš asertívne, a prostredníctvom *ne* hľadajú oporu pri svojich tvrdeniach v protistrane.

Cutomu v excerpthe (5) používa takisto prostriedky používané za súčasť *oné kotoba/džoseigo*. Rovnako ako iní účastníci uvádzaní v tejto kapitole používa interakčnú partikulu *wa* (riadky 1 a 5). Okrem toho používa citoslovce *mó* (riadok 1), citoslovce *án* (riadok 5). Pričom na tomto príklade je dobre viditeľné, ako hovoriaci používa prostriedky indexujúce jeho identitu a postoje v rovnakej vete a každý z nich dotvára pragmatický význam výpovede.

Nohara, ktorej jazykové stratégie ohľadom používania zámena prvej osoby boli uvedené v kapitole 4.1.1, používa vo svojich vyjadreniach honorifikačný prefix *o-* (*o-jófuku*, riadok 2), rovnako ako sme to videli v excerpthe (24).

(25) Nohara hovorí o kontextoch, ktoré súvisia s feminitou

- 1 sore made motte ita ironna, sono džoseimono no sono kešóhin toka **ojófuku** toka,
- 2 sóšita mono o sutemašite, haiki šičaimašita ne.

[Keď som sa rozhodla zosobášiť] zbavila som sa rôznych ženských vecí, ako mejkapu alebo oblečenia, ktoré som dovtedy mala.

(Abe 2022)

V prehovore uvedenom nižšie rozpráva Nohara o mejkape. Používa veľmi zdvorilú formu slovesa *imasu* – *orimasu* (riadok 2).

(26) Nohara hovorí o mejkape.

- 1 kebakeba šita jó ni narazu ni šizen na katači de dekirudake
Dávam si pozor na to, aby bol mejkap prirodzený
- 2 načuraru ni to iu koto o kokorogakete **orimasu**.
a pôsobil čo najviac naturálne, a nebol príliš výstredný.
- 3 hontó no džibun ni modoreta ná tte kandži de.
[Keď mám mejkap] cítim sa akoby som sa vrátila k môjmu pravému ja.
- 4 kore ga **wataši** no hontó no sugata jo tte kandži de.
Cítim sa, že toto je moja [wataši no] pravá podoba.

(Abe 2022)

Vidíme, že Nohara pri rozprávaní o témach, ktoré sú spájané s feminitou (a ona sama ich zrejme takto vníma), ako mejkap a oblečenie, používa formy indexujú zdvorilosť a teda

druhotne femininitu. Pričom Abe (2022) tvrdí, že Nohara nepoužíva podobné prostriedky keď rozpráva o témach súvisiacich s jej životom najstaršieho syna.

(27) Nohara o sebe ako o najstaršom synovi

1 dare kara kjosei sareru demo naku, má, atarimae no jó ni

Nikto ma nenútil, ale...prirodzene,

2 čónan to šite umarete čónan to šite sodatte, sono naka de

*narodil*a som sa ako najstarší syn a bol som vychovávaný*a ako najstarší syn,*

3 jappa džibun mo sono čónan to iu no o šingaku šite šúšoku mo šite, dekitara, kekkon mo šite,

*a v tej súvislosti som si aj ja sám*a predstavoval*a svoju budúcnosť v rámci role najstaršieho syna, teda, že budem pokračovať v štúdiu, nájdem si prácu,*

\$ katei o motte mitai na no o zutto egaitemašita ne.

a potom sa ožením a založím si rodinu.

(Abe 2022)

Vidíme, že oproti vyjadreniam v role ženy používa Nohara v kontexte svojho minulého života formy indexujúce femininitu striedmejšie, s výnimkou zdvorilosti na úplnom konci výpovedi, takmer vôbec. I keď sú tieto excerpty pomerne striedma ukážka Noharinho vyjadrovania, mám za to, že v kontextoch spojených s femininitou skutočne používa zdvorilostné a honorifikačné formy zámerne.

4.3.2 Ostatné prostriedky stereotypne indexujúce maskulinitu

V ďalších odstavcoch sa presunieme k používaniu interakčnej partikuly *jo* a jej variant *da jo ne* a *da jo*, ktoré boli najpoužívanejšie v lesbických baroch, partikuly *zo*, dôverného tvaru spony *da*, a iným pragmatickým formám indexujúcim maskulinitu, takisto používaným v lesbických baroch (Abe 2004:217).

Jo a *da jo ne* sa dá považovať za rodovo neutrálne a *da jo* za indexujúce maskulinitu, avšak na základe informácií o tom, ako je jazyka skutočne používaný vieme, že túto formu dnes bežne používajú aj mnohé ženy (Reynolds 2022:245, Endo 2017:147–151; Okamoto 2020, cit. v Abe a Endo 2022:229). Preto je možné, že niektoré účastníčky ju vnímajú ako neutrálnu (Abe 2004:217). Túto formu okrem lesieb najčastejšie používali aj *njú háfu* Aja a Sugar z výskumu Abe (2022). Ak tieto jazykové prostriedky rozoberieme po jednom, tak *da* býva spájané s maskulinitou pretože indexuje „silnú asertivitu“ (Reynolds 2022:245). *Jo* slúži k upriamieniu pozornosti protistrany k tvrdeniu hovoriaceho a môže zmierňovať asertívne konotácie *da* (ibid.).

Ako už bolo povedané v predošlej podkapitule, *ne* zjemňuje výpoveď, preto môže byť považované za druhotne indexujúce femininitu, avšak toto používanie je bežné aj u mužov, niekedy dokonca častejšie ako u žien (Ozaki 2022:183, Reynolds 2022:262–263).

Interakčná partikula *zo* je považovaná za „maskulínny“ jazykový prostriedok, pretože je spájaná so zastrášaním alebo vyhrázaním, napr. *Korosu zo!* (Zabijem ťa!), avšak v neformálnej konverzácii medzi priateľmi môže indexovať solidaritu (Reynolds 2022:252–253). V excerppe (28) vidíme používanie prostriedku *da* a *zo* pritom ako sa mladšie zamestnankyne baru, ktoré väčšinou používajú autoreferenciu *džibun*, rozprávajú so zákazníkami, ktoré sú tridsiatničky, pričom dve z nich snažia odstrániť nečistotu.

(28) Výmena medzi zamestnankyňou a zákazníčkou v lesbickom bare.

- 1 L1 (zamestnankyňa): kosutte mo torené n **da**.
Nejde to dolu ani škriabaním!
- 2 L2 (zákazníčka): nani ka iro ga čigau **zo**.
A nejak sa tomu zmenila farba!

(Abe 2004:217)

Nakoľko nepoznáme detailne kontext, v ktorom sa táto interakcia odohráva, môžeme sa domnievať, že v tomto prípade účastníčky používajú „maskulínne“ formy, podobne ako gejovia *oné kotoba*, k vytvoreniu priateľskej atmosféry v lesbickom bare medzi hovoriacimi s rozdielnym sociálnym zázemím. Zároveň ženy môžu mať v prostredí lesbických barov menšie zábrany takéto formy používať, pretože necítia, že by kvôli používaniu týchto foriem bola ich rodová alebo sexuálna identita ohrozovaná, resp. spochybňovaná.

V excerppe (16) vidíme používanie iných foriem indexujúcich maskulinitu. Ide o dôverné a strohé imperatívy sloviess, konkrétne pomocné sloveso vyjadrujúce význam „skúsiť“ *miru*, ktorého kladný imperatív – *minasai*, je skrátenej na *mina* (riadok 2), záporný imperatív slovesa „robiť si srandu“ *fuzakeru* – *fuzakeru na*, skrátenej na *fuzaken na* (riadok 1) a strohý imperatív slovesa „prísť“ *koi* (riadok 6) (Abe 2004:216). Tieto tvary sú väčšinou považované za nezdvorilé a používajú ich vyššie postavený (spoločensky, pracovne atp.) voči nižšie postaveným (viď napr. Abe 2000:84–86 cit. v Abe 2004:216).

Zmena diftongu, ktorú môžeme vidieť v príklade (16) na riadku 4 (*sugé*, pôvodne *sugoi*) *ai* a *oi* na *é* typicky indexuje hrubosť, a preto je spájaná s maskulinitou (Abe 2004: 217, Okamoto a Morimoto 2023:54). Takéto správanie môžeme vidieť aj v excerppe (28) kedy sa

diftong v *torenai* mení na *torené* (riadok 1). Ďalej aj v excerpte (15), kedy je táto pragmatická forma na začiatku vety doplnená aj zmenou v lexiku, kedy hovoriaca sloveso „jest“ *taberu*, nahradila expresívnejším slovom *kuu*, ktoré by sme preložili ako „žrat“, a v zápore namiesto *kuttenai* používa *kuttené*, a na konci vety sa diftong mení v slove *nai* na *né* (viď *nannimo né džan*) (Abe 2004: 218–217). Strohé formy, ktoré môžu byť druhotne spájané s maskulinitou na konci viet používa táto zamestnankyňa aj v otázkach. Tým, že za slovníkové formy slovíes bez zdvorilostného sufixu *masu* a slovníkové tvary prídavných mien bez zdvorilostnej spony *desu*, priamo dosadzuje opytovaciu partikulu *ka*, napr. *Urešii ka?* (Si šťastná?) *Nomu ka?* (Budeš piť?) (Abe 2004:218, viď napr. aj Reynolds 2022:247).

Záver

V tejto práci sme si ukázali ako queer menšiny využívajú jazykové prostriedky k vytváraniu rodových a sexuálnych identít. V teoretickej časti práce som popísala to, ako je heteronormativita reprodukováaná a reflektovaná v japonskej spoločnosti a zároveň dynamiku toho ako je reflektovaná a reprodukováaná v používaní jazyka. V praktickej časti práce sme mohli vidieť, ako sa poznatky z teoretickej časti odzrkadľujú v konkrétnych jazykových stratégiách hovoriacich. Hovoriaci používali jazykové prostriedky najmä na základe spoločensky zrozumiteľných indexov, osobných skúseností s používaním jazyka, spoločenských významov, ktorých chceli docieľiť, a kontextu, v ktorom sa nachádzali. K vytváraniu rodových a sexuálnych identít používali jazykové prostriedky, ktoré nepriamo indexujú okrem rodu aj iné sociálne premenné, ako vek, vzdelanie, skúsenosti, znalosti, vzťahy medzi hovoriacimi atp. Pri rozbere jazykových prostriedkov, sme sa zameriavali najmä zámená prvej osoby, ktoré sú jedným z hlavných zdrojov seba-vyjadrovania, a v zdrojoch boli zastúpené najviac. Ďalej ich dopĺňali zámená druhej osoby, interakčné partikule a iné pragmatické formy.

Sledovali sme jazykové stratégie, ktorými sa homosexuáli môžu vyrovnávať s heteronormativitou a spochybňovať ju, tým, že normatívne rodové jazykové prostriedky používajú nečakaným spôsobom, ale aj to, ako môžu transrodoví ľudia využívať tieto jazykové prostriedky vo svoj prospech, resp. k vytváraniu želaného rodu. Videli sme, že homosexuáli používajú jazykové formy normatívne spájané s opačným rodom k tomu, aby protistrane vyjadrili solidaritu alebo ju v nejakej forme kritizovali. Mám za to, že lesby v sociálnom okruhu, v ktorom sa cítia bezpečne, používajú jazykové prostriedky normatívne spájané s maskulinitou a gejovia prostriedky normatívne spájané s femininitou, pretože v tomto prostredí im nehrozí, že bude kvôli tomu spochybňovaná ich rodová identita. Zároveň sme videli, že takéto „neštandardné“ používanie jazyka uľahčuje v týchto skupinách nadväzovanie vzťahov medzi ľuďmi, ktorí sa nepoznajú a/lebo majú iné sociálne zázemie. Navyše homosexuálom (aj transrodovým ľuďom) môžu byť jazykové formy normatívne spájané s opačným pohlavím prístupnejšie, pretože ich rodová (v zmysle nie cisrodová) a sexuálna identita sama o sebe prekračuje heterosexuálne normy.

Ukázali sme si aj spôsoby, akými sa homosexuáli vyrovnávajú so stereotypmi o maskulínných lesbách a feminínných gejoch. Niektorí sa snažili používať prostriedky, ktoré považujú za rodovo neutrálne a/lebo ktoré považujú za menej rodovo vyhranené (viď napr. Abe 2004:215, 2010:46). Zatiaľ čo, iní sa s týmto stereotypom vyrovnávali tak, že využívali

normatívne rodové prostriedky, aj keď sa s nimi niektorí úplne nestotožňovali (viď napr. Maree a Lunsing 2004:93). Niektorí gejovia navyše využívali normatívne rodové prostriedky k tomu, aby vytvorili maskulínnu a heterosexuálnu persónu, pretože takéto typy, sú podľa vyjadrení viacerých hovoriacich populárne a žiadané.

O používanie foriem, ktoré považujú za neutrálne, sa snažili aj niektoré transrodové ženy. Zatiaľ čo niektorí transrodoví ľudia reprodukovali rodové normy, pravdepodobne pre to, aby ich želaný rod nebol v spoločnosti spochybňovaný. Videli sme aj rozdiely v tom, ako jednotliví hovoriaci vnímajú indexikálne hodnoty niektorých jazykových prostriedkov, čo sa odvíjalo primárne od ich skúseností s používaním jazyka a zároveň od ich seba-identifikácie.

V závere by som chcela spomenúť skutočnosti, ktoré túto prácu do istej miery limitujú. Je potrebné priznať, že ako výskumníci máme prístup len k obmedzenému výseku jazykového správania ľudí. Väčšinou sú to situácie, kedy jednotlivci vedia, že sú pozorovaní. Ďalej, táto práca nenarába s inými premennými, ktoré pomáhajú vytvárať identitu, ako sú napr. obliekanie, telesné pohyby atp. (viď napr. Nakamura 2022:277). Zároveň je nutné podotknúť, že som dáta v praktickej časti čerpala iba zo štúdií v anglickom jazyku. Avšak keďže japonská sociolingvistika v súčasnosti v oblasti sexuality, rodu a identity stavia do veľkej miery na západných konceptoch (Asahi, Usami a Inoue 2022:1), považuje túto literatúru za dostačujúcu k splneniu môjho cieľa, ktorým bolo popísať niektoré jazykové stratégie toho, ako sa queer hovoriaci vyrovnávajú s heteronormatívnosťou.

Zároveň by som na záver chcela vysloviť názor, že témy queer menšín otvárajú nielen akademický, ale aj spoločenský diskurz ktorý, považujem za veľmi prínosný pre každého, koho zaujímajú témy ako rodová a sexuálna identita, vplyv spoločnosti na jednotlivcov a ich jazykové správanie, queer menšiny a ich postavenie v heteronormatívnej spoločnosti atp. Mám za to, že tieto diskurzy môžu podnietiť vznik ďalších zaujímavých výskumov, ktoré prispejú k rozšíreniu poznania v tejto oblasti.

Resumé

This thesis analyses and describes the means for lesbian, gay, and transgender people who are native speakers of Japanese to construct their sexual and gender identities through language. It focuses on how heteronormativity influences individual's linguistic behaviour and how they challenge it or use it to express gender and/or sexual identities. To introduce the discourse about queer minorities in Japan, the first chapter contains an explanation of the local terms used to refer to homosexuals and transgender people. The following section focuses on how heteronormativity is reflected and reproduced in mainstream discourses, such as media and politics. Then, I describe how the heteronormative discourse is reflected and reproduced in Japanese language. Final part is the crucial one, with focusing on linguistic strategies of real people, that are analysed by examining the use of indexicality of linguistic resources stereotypically associated with femininity or masculinity, especially first-person singular pronouns, which are accompanied by second-person singular pronouns, interactional participles, interjections, and other pragmatic forms.

Keywords: heteronormativity, sexual and gender identity, indexicality, Japanese, queer linguistics, queer minorities, *onē kotoba*, gays, lesbians, transgender people

Bibliografia

Abe, Hideko. Indexicality of Grammar: The Case of Japanese Transgender Speakers. In: Hall, Kira a Rusty, Barrett (eds.). *The Oxford Handbook of Language and Sexuality* [online]. Oxford University Press, [2019] 2022. ISBN 978-0-190-21292-6. Dostupné z: https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190212926.013.16_update_001. [cit. 2024-06-16].

Abe, Hideko. Lesbian Bar Talk in Shinjuku, Tokyo. In: Okamoto, Shigeko and Shibamoto-Smith, Janet S. (eds.). *Japanese Language, Gender, and Ideology* [online]. Oxford University Press, 2004, 205-221. ISBN 978-0-195-16617-0. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/oso/9780195166170.003.0012>. [cit. 2024-06-16].

Abe, Hideko. Performativity of Gender in Speech: Life Experiences of Japanese Trans Women / Gengokói ni okeru džendá pafómatibití: toransudžendá no baai. *U.S.-Japan Women's Journal* [online]. 2020 (58), 35-57. Dostupné z: <https://doi.org/10.1353/jwj.2020.0004>. [cit. 2024-06-16].

Abe, Hideko. *Queer Japanese* [online.] New York: Palgrave Macmillan, 2010. ISBN 978-1-349-38407-5. Dostupné z: <https://doi.org/10.1057/9780230106161>. [cit. 2024-06-16].

Asahi, Yoshiyuki; Mayumi Usami; Fumio Inoue. Introduction to the Handbooks of Japanese Language and Linguistics. In: Asahi, Yoshiyuki; Mayumi Usami; Fumio Inoue (eds.). *Handbook of Japanese Sociolinguistics* [online]. De Gruyter, 2022, VII-XXXII. ISBN 978-1-501-50147-0. Dostupné z: <https://doi.org/10.1515/9781501501470-203>. [cit. 2024-06-19].

Besnier, Niko and Susan, U. Philips. Ethnographic Methods for Language and Gender Research. In: Ehrlich, Susan; Miriam, Meyerhoff; Janet, Holmes (eds.). *The Handbook of Language, Gender, and Sexuality* [online]. 2. vydanie. John Wiley, 2014, 123-140. ISBN 978-1-118-58424-8. Dostupné z: <https://doi.org/10.1002/9781118584248.ch6>. [cit. 2024-06-16].

Bucholtz, Mary and Kira, Hall. Identity and interaction: a sociocultural linguistic approach. *Discourse Studies* [online]. 2005 (7:4-5), 585-614. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/1461445605054407>. [cit. 2024-06-16].

Cameron, Deborah and Don, Kulick (eds.). *The Language and Sexuality Reader*. London and New York: Taylor & Francis, 2006. ISBN 978-0-203-01337-3.

Cameron, Deborah. Gender and Language Ideologies. In: Ehrlich, Susan, Miriam, Meyerhoff and Janet, Holmes (eds.). *The Handbook of Language, Gender, and Sexuality* [online]. 2. vydanie. John Wiley, 2014, 279-296. ISBN 978-1-118-58424-8. Dostupné z: <https://doi.org/10.1002/9781118584248.ch14>. [cit. 2024-06-16].

Dale, F. P. S. Transgender, non-binary genders, and intersex in Japan. In: Coates, Jennifer; Lucy, Fraser and Mark, Pendleton (eds.). *The Routledge Companion to Gender and Japanese Culture* [online]. Routledge, 2020, 60-68. ISBN 978-1-315-17958-2. Dostupné z: <https://doi.org/10.4324/9781315179582>. [cit. 2024-06-16].

Dyke (n.). In: *Oxford English Dictionary* [online]. Oxford University Press, 2023. Dostupné z: https://www.oed.com/dictionary/dyke_n. [cit. 2024-06-16].

Endo, Orié and Hideko, Abe. Historical overview of language and gender studies: From past to future. In: Asahi, Yoshiyuki; Mayumi, Usami; Fumio, Inoue (eds.). *Handbook of Japanese Sociolinguistics*. De Gruyter, 2022, 215-238. ISBN 978-1-501-50147-0. Dostupné z: <https://doi.org/10.1515/9781501501470-008>. [cit. 2024-06-16].

Frühstück, Sabine. The Politics of Sexual Labor. In: *Gender and Sexuality in Modern Japan* [online]. Cambridge University Press, 2022, 121-140. ISBN 9781108354967. Dostupné z: <https://doi.org/10.1017/9781108354967.006>. [cit. 2024-06-21].

Furukawa, Gavin. The Widening Road: Constructions of Gay Japanese Men on YouTube. In: Salenius, Sirpa (ed.). *Gender in Japanese Popular Culture* [online]. Springer, 2023, 151-174. ISBN 978-3-031-12941-4. Dostupné z: https://doi.org/10.1007/978-3-031-12942-1_6. [cit. 2024-06-16].

Ho, Michelle H. S. A Different Kind of Transgender Celebrity: From Entertainment Narrative to the “Wrong Body” Discourse in Japanese Media Culture. *Television & New Media* [online]. 2022 (23:8), 803-821. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/15274764211052912>. [cit. 2024-06-16].

Ho, Michelle H. S. Categories that bind: Transgender, crossdressing, and transnational sexualities in Tokyo. *Sexualities* [online]. 2024 (27:1-2), 94-112. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/13634607211028109>. [cit. 2024-06-16].

Ho, Michelle H. S. From Dansō to Genderless: Mediating Queer Styles and Androgynous Bodies in Japan. In: Salenius, Sirpa (ed.). *Gender in Japanese Popular Culture* [online]. Springer, 2023, 29-59. ISBN 978-3-031-12941-4. Dostupné z: https://doi.org/10.1007/978-3-031-12942-1_2. [cit. 2024-06-16].

Inoue, Miyako. Gender, Language, and Modernity: Toward an Effective History of “Japanese Women’s Language”. In: Okamoto, Shigeko and Janet, S. Shibamoto-Smith (eds.). *Japanese Language, Gender, and Ideology* [online]. Oxford University Press, 2004, 57-75. ISBN 978-0-195-16617-0. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/oso/9780195166170.003.0004>. [cit. 2024-06-16].

Itakura, Kyohei. Homonational tongue?. *Journal of Asian Pacific Communication* [online]. 2023 (33:1), 61-86. Dostupné z: <https://doi.org/10.1075/japc.00071.ita>. [cit. 2024-06-16].

Kaneko, Karin and Tomoko, Otake. Supreme Court may adjust requirements for gender status change. *The Japan Times* [online]. 2023/09/27. [cit. 2024-01-29]. Dostupné z: <https://www.japantimes.co.jp/news/2023/09/27/japan/crime-legal/supreme-court-transgender-surgery-constitutionality/>

Kazama, Takashi. Conditional Inclusion: Sexual Minorities, Tolerance, and Nationalism. *International Journal of Japanese Sociology* [online]. 2020 (29:1), 39-51. Dostupné z: <https://doi.org/10.1111/ijjs.12110>. [cit. 2024-06-16].

Khalil, Shaimaa. Marriage equality eludes Japan’s same-sex couples. In: *BBC News* [online]. 2023/10/2. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-asia-66173433>. [cit. 2024-01-07].

Langhammerová, Gabriela et al. *Jak na genderově senzitivní komunikaci v instituci: metodika pro inkluzivní komunikaci*. Druhé vydanie. Praha: NKC - gender a věda, Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2024. ISBN 978-80-7330-412-6.

Lazar, M. Michelle. Feminist Critical Discourse Analysis. In: Ehrlich, Susan; Miriam, Meyerhoff; Janet, Holmes (eds.). *The Handbook of Language, Gender, and Sexuality* [online]. 2. vydanie. John Wiley, 2014. 180-199. ISBN:978-1-118-58424-8. Dostupné z: <https://doi.org/10.1002/9781118584248.ch6>. [cit. 2024-06-16].

Lee, Duck-Young and Yoko, Yonezawa. The role of the overt expression of first and second person subject in Japanese. *Journal of Pragmatics* [online]. 2008, (40:4), 733-767. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2007.06.004>. [cit. 2024-06-27].

Lunsing, Wim and Claire, Maree. Shifting Speakers: Negotiating Reference in Relation to Sexuality and Gender. In: Okamoto, Shigeko and Janet, S. Shibamoto-Smith (eds.). *Japanese Language, Gender, and Ideology* [online]. Oxford University Press, 2004, 92-110. ISBN 978-0-195-16617-0. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/oso/9780195166170.003.0006>. [cit. 2024-06-16].

Maree, Claire. Grrrl-Queens - Onee-kotoba and the Negotiation of Heterosexist Gender Norms and Lesbo (Homo) Phobic Stereotypes in Japanese. In: Martin, Fran et al. (eds.). *AsiaPacifiQueer: Rethinking Genders and Sexualities* [online]. University of Illinois Press, 2008, 67-84. ISBN 978-0-252-03307-0. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/10.5406/j.ctt1xch37?turn_away=true. [cit. 2024-06-16].

Maree, Claire. *Queerqueen* [online]. Oxford University Press, 2020. ISBN 0190869615. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/oso/9780190869618.001.0001>. [cit. 2024-06-21].

McConnell-Ginet, Sally. Meaning-Making and Ideologies of Gender and Sexuality. In: Ehrlich, Susan, Miriam, Meyerhoff and Janet, Holmes (eds.). *The Handbook of Language, Gender, and Sexuality* [online]. 2. vydanie. John Wiley, 2014, 316-334. ISBN 978-1-118-58424-8. Dostupné z: <https://doi.org/10.1002/9781118584248.ch6>. [cit. 2024-06-16].

Milani, M. Tommaso. What's in a name? Language ideology and social differentiation in a Swedish print-mediated debate. *Journal of Sociolinguistics* [online]. 2010, (14:1), 116-142. Dostupné z: <https://doi.org/10.1111/j.1467-9841.2009.00435.x>. [cit. 2024-06-16].

Miller, Laura. You Are Doing Burikko!: Censoring/Scrutinizing Artificers of Cute Femininity in Japanese. In: Okamoto, Shigeko and Janet, S. Shibamoto-Smith (eds.). *Japanese Language, Gender, and Ideology* [online]. Oxford University Press, 2004, 148-165. ISBN 9780195166170. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/oso/9780195166170.003.0009>. [cit. 2024-06-27].

Mitaka. In: Abe, Hideko. Indexicality of Grammar: The Case of Japanese Transgender Speakers. In: Hall, Kira a Rusty, Barrett (eds.). *The Oxford Handbook of Language and Sexuality* [online]. Oxford University Press, [2019] 2022. ISBN 978-0-190-21292-6. Dostupné z: https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190212926.013.16_update_001. [cit. 2024-06-16].

Miyazaki, Ayumi. Hybrid Masculinities? Reflexive Accounts of Japanese Youth at University Josō Contests. In: Salenius, Sirpa (ed.). *Gender in Japanese Popular Culture* [online]. Springer,

2023, 123-149. ISBN 978-3-031-12941-4. Dostupné z: https://doi.org/10.1007/978-3-031-12942-1_5. [cit. 2024-06-16].

Miyazaki, Ayumi. Japanese Junior High School Girls' and Boys' First-Person Pronoun Use and Their Social World. In: Okamoto, Shigeeko and Janet, S. Shibamoto-Smith (eds.). *Japanese Language, Gender, and Ideology* [online]. Oxford University Press, 2004, 256-274. ISBN 978-0-195-16617-0. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/oso/9780195166170.003.0015>. [cit. 2024-06-16].

Moa. In: Furukawa, Gavin. The Widening Road: Constructions of Gay Japanese Men on YouTube. In: Salenius, Sirpa (ed.). *Gender in Japanese Popular Culture* [online]. Springer, 2023, 160-163. ISBN 978-3-031-12941-4. Dostupné z: https://doi.org/10.1007/978-3-031-12942-1_6. [cit. 2024-06-16].

Motschenbacher, Heiko and Martin, Stegu. Introduction: Queer Linguistic Approaches to Discourse. *Discourse & Society* [online]. 2013 (24:5), 519-35. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/24441610>. [cit. 2014-06-16].

Motschenbacher, Heiko. *Linguistic Dimensions of Sexual Normativity* [online]. New York: Routledge, 2022. ISBN 978-1-003-19025-7. Dostupné z: <https://doi.org/10.4324/9781003190257>. [cit. 2024-06-16].

Motschenbacher, Heiko. Taking Queer Linguistics further: sociolinguistics and critical heteronormativity research. *International Journal of the Sociology of Language* [online]. 2011 (212), 149-179. Dostupné z: <https://doi.org/10.1515/ijsl.2011.050>. [cit. 2024-06-16].

Nagata, Takashi. Japanese honorifics. In: Asahi, Yoshiyuki; Mayumi, Usami; Fumio, Inoue (eds.). *Handbook of Japanese Sociolinguistics*. De Gruyter, 2022, 295-326. ISBN 978-1-501-50147-0. Dostupné z: <https://doi.org/10.1515/9781501501470-011>. [cit. 2024-06-16].

Nakamura, Momoko. Feminist approaches to Japanese language, gender, and sexuality. In: Asahi, Yoshiyuki; Mayumi, Usami; Fumio, Inoue (eds.). *Handbook of Japanese Sociolinguistics* [online]. De Gruyter, 2022, 271-292. ISBN 978-1-501-50147-0. Dostupné z: <https://doi.org/10.1515/9781501501470-010>. [cit. 2024-06-16].

Nakamura, Momoko. *Gender, Language and Ideology* [online]. Amsterdam: John Benjamins, 2014. ISBN 978-9-027-20649-7. Dostupné z: <https://doi.org/10.1075/dapsac.58>. [cit. 2024-06-16].

Seibecu henkó no šudžucu jóken meguri tokureihó no kitei wa kenpó ihan Saikósai [Požiadavky ohľadne chirurgických zákrokov na zmenu rodu, ustanovenia osobitného zákona porušujú ústavu, Najvyšší súd]. In: *NHK news* [online]. 2023/10/25. [16-06-2024]. Dostupné z: <https://www3.nhk.or.jp/news/html/20231025/k10014236581000.html>

Niji bridge [Dúhový most] [online]. Shibuya City/ NPO Nijiuro Diversity. Dostupné z: <https://nijibridge.jp/>. [cit. 2024-06-16].

Nozawa, Emiko. Boys' Love, Transmedia Storytelling, and LGBT Awareness in Contemporary Japan. In: Salenius, Sirpa (ed.). *Gender in Japanese Popular Culture* [online]. Springer, 2023,

175-207. ISBN 978-3-031-12941-4. Dostupné z: https://doi.org/10.1007/978-3-031-12942-1_7. [cit. 2024-06-16].

Obana, Yasuko. Speech Level Shifts in Japanese: A different perspective. The application of Symbolic Interactionist Role Theory. *Pragmatics* [online]. 2016 (26:2), 247-290. Dostupné z: <https://doi.org/10.1075/prag.26.2.04oba>. [cit. 2024-06-16].

Ochs, E. Indexing Gender. In: Duranti, Alessandro and Charles, Goodwin (eds.). *Rethinking Context: Language as an Interactive Phenomenon*. Cambridge: Cambridge University Press, 1992, 335-358. ISBN 978-0-521-42288-8.

Okada, Kacura. Fukanzen ni kuia [Nie úplne queer]. *Nenpó karučaru sutadízu* [Výročné kultúrne štúdie] [online]. 2019 (7), 7–26. Dostupné z: https://doi.org/10.32237/arcs.7.0_7. [cit. 2024-06-16].

Okamoto, Shigeko and Maho, Morimoto. Gender norms and styling in Japanese conversation: A multilevel analysis. *Journal of Sociolinguistics* [online]. 2023 (27:1), 42-65. Dostupné z: <https://doi.org/10.1111/josl.12569>. [cit. 2024-06-16].

Okamoto, Shigeko and Janet, S. Shibamoto-Smith. Introduction. In: Okamoto, Shigeko and Janet, S. Shibamoto-Smith (eds.). *Japanese Language, Gender, and Ideology* [online]. Oxford University Press, 2004, 3-20. ISBN 978-0-195-16617-0. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/oso/9780195166170.003.0001>. [cit. 2024-06-16].

Okamoto, Shigeko. Ideology in Linguistic Practice and Analysis: Gender and Politeness in Japanese Revisited. In: Okamoto, Shigeko a Janet, S. Shibamoto-Smith (eds.). *Japanese Language, Gender, and Ideology* [online]. Oxford University Press, 2004, 38-56. ISBN 978-0-195-16617-0. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/oso/9780195166170.003.0003>. [cit. 15.1.2024].

Okamoto, Shigeko. The use and interpretation of addressee honorifics and plain forms in Japanese: Diversity, multiplicity, and ambiguity. *Journal of Pragmatics* [online]. 2011 (43:15), 3673-3688. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2011.06.012>. [cit. 2024-06-16].

Ozaki, Yoshimitsu. Male-female differences in Japanese. In: Asahi, Yoshiyuki; Mayumi, Usami; Fumio, Inoue (eds.). *Handbook of Japanese Sociolinguistics* [online]. De Gruyter, 2022, 173-212. ISBN 978-1-501-50147-0. Dostupné z: <https://doi.org/10.1515/9781501501470-007>. [cit. 2024-06-16].

Philips, U. Susan. The Power of Gender Ideologies In Discourse. In: Ehrlich, Susan; Miriam, Meyerhoff; Janet, Holmes (eds.). *The Handbook of Language, Gender, and Sexuality* [online]. 2. vydanie. John Wiley, 2014, 297-315. ISBN 978-1-118-58424-8. Dostupné z: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/9781118584248.ch15>. [cit. 2024-06-16].

Queer (n.2). In: *Oxford English Dictionary* [online]. Oxford University Press, 2023. Dostupné z: https://www.oed.com/dictionary/queer_n2. [cit. 2024-06-16].

Reynolds, A. Katsue. Genderization in Japanese: A typological view. In: Asahi, Yoshiyuki; Mayumi, Usami; Fumio, Inoue (eds.). *Handbook of Japanese Sociolinguistics* [online]. De

Gruyter, 2022, 239-270. ISBN 978-1-501-50147-0. Dostupné z: <https://doi.org/10.1515/9781501501470-009>. [cit. 2024-06-16].

Satoh, Kyoko. Japanese Self-Reference Expressions: Choice and Stancetaking. *Jokohamaši širicudaigaku ronsó* [Debaty súkromnej vysokej školy v meste Jokohama] [online]. 2021 (72:1-2), 95-116. Dostupné z: <https://ycu.repo.nii.ac.jp/records/2307>. [cit. 2024-06-16].

Sturtz, Cindi Lou. *Danseigo Da Zo!: Japanese Men's Language: Stereotypes, Realities, and Ideologies* [online]. University of California-Davis, 2001. Dostupné z: <https://www.proquest.com/openview/12f820d5317eb3f5a3076f770e090153/1?pq-origsite=gscholar&cbl=18750&diss=y>. [cit. 2024-06-16].

SturtzSreetharan, Cindi L. Ore and omae. *Pragmatics* [online]. 2009, 253-278. Dostupné z: <https://doi.org/10.1075/prag.19.2.06stu>. [cit. 2024-06-16].

Sugiura, Ikuko. Lesbian Discourses in Mainstream Magazines of Post-War Japan. In: *Journal of Lesbian Studies* [online]. 2008 (10:3-4), 127-144. Dostupné z: https://doi.org/10.1300/J155v10n03_09. [cit. 2024-06-21].

Šikučósonsú o širaberu [Vyhľadávanie počtu samosprávnych celkov] [online]. Seifu tókei no sógó madoguči. [Všeobecný štatistický portál vlády]. Dostupné z: https://www.e-stat.go.jp/municipalities/number-of-municipalities?year=2023&month=6&day=17&op=search&file_format=csv&sort_key=todoid&sort_order=&form_id=city_count_form. [cit. 2024-06-16].

Wallace, Jane. Lesbians and queer women in Japan. In: Coates, Jennifer; Lucy, Fraser and Mark, Pendleton (eds.). *The Routledge Companion to Gender and Japanese Culture* [online]. Routledge, 2020, 219-227. ISBN 978-1-315-17958-2. Dostupné z: <https://doi.org/10.4324/9781315179582>. [cit. 2024-06-16].

Watanabe, Minoru. *O podstatě japonského jazyka*. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-246-0058-7.

Yee, Timothy Bing Lun and Jock, Wong. Japanese first-person singular pronouns revisited: A semantic and cultural interpretation. *Journal of Pragmatics* [online]. 2021, (181), 139-161. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2021.05.025>. [cit. 2024-06-27].

Yukawa, Sumiyuki a Masami, Saito. Cultural Ideologies in Japanese Language and Gender Studies: A Theoretical Review. In: Okamoto, Shigeko a Janet, S. Shibamoto-Smith (eds.). *Japanese Language, Gender, and Ideology* [online]. Oxford University Press, 2004, 23-37. ISBN 978-0-195-16617-0. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/oso/9780195166170.003.0002>. [cit. 2024-06-18].

Zottola, Angela. Narrating Transgender Identities: A Linguistic Perspective. *PuntOorg International Journal* [online]. 2018 (3:1/2), 51-62. Dostupné z: <https://doi.org/10.19245/25.05.pij.3.1/2.04>. [cit. 2024-06-16].